

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Och det var på grund av att vi var zigenare”

- En kvalitativ studie om romers upplevda situation

<http://landetsomgudglomde.wordpress.com/>

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin 6
Författare: Linda Jansson och Teres Lundin
Handledare: Adrián Groglopo

Abstract

Titel: ”Och det var på grund av att vi var zigenare.” – En kvalitativ studie om romers upplevda situation

Författare: Linda Jansson och Teres Lundin

Nyckelord: Rom, myndigheter, diskriminering, utanförskap, okunskap

Romers situation är ett aktuellt ämne som berör och upprör många människor. Syftet med vår studie var att undersöka hur romers situation ser ut. I studien valde vi att utgå ifrån romers egna upplevelser och erfarenheter. Våra frågeställningar var hur romer upplever sin situation som rom, hur de har blivit bemötta av olika myndigheter och om de upplever att deras romska tradition påverkar deras förutsättningar i livet. Respondenterna i vår undersökning var romer i Göteborg, några av dem arbetade för romers rättigheter och några av dem var allmänna medborgare. Vi använde oss av en kvalitativ metod genom semistrukturerade intervjuer för att få en djupare förståelse av hur romerna själva upplever sin situation. De teoretiska utgångspunkterna vi använde för analys av vår empiri var socialkonstruktivism, begreppen kategorisering och normer och antidiskrimineringsteorin. Vårt resultat visade att romer har liknande upplevelser av att vara utsatt i samhället. De talade om att det finns en diskriminering av romer och där flera av respondenterna benämnde detta som en dold diskriminering. Denna diskriminering beskrivs finnas på arbetsplatser, i affärer, på restauranger men även hos myndigheter. Respondenterna pekade på att det finns en okunskap i samhället gällande romer, vilket de menar gör att diskrimineringen fortsätter. De ansåg att mer kunskap i samhället skulle leda till att romer blir mer accepterade. Genom mer kunskap och acceptans skulle romerna mer kunna vara de dem är utan att bli orättvist dömda för de negativa föreställningar som finns om dem idag. Vi såg i vår studie att det finns ett missnöje bland romer som minoritetsgrupp på grund av den diskriminering och utsatthet de upplever.

Några ord på vägen

Vi vill med detta passa på att tacka vår handledare Adrián Groglopo som gett oss bra feedback. Vi vill även tacka alla de respondenter som ställt upp med sin tid och sitt engagemang.

Institutionen för socialt arbete, Göteborg 2013
Linda Jansson och Teres Lundin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INTRODUKTION	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.3 BEGREPPSFÖRKLARING.....	6
2. METOD.....	7
2.1 UNDERSÖKNINGSMETOD	7
2.2 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	7
2.3 ARBETSFÖRDELNING	8
2.3 GENOMFÖRANDE.....	8
2.4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	9
2.5 FÖRFÖRSTÄELSE.....	10
2.6 VALIDITET OCH RELIABILITET	11
2.7 METODDISKUSSION	12
2.8 VAL AV ANALYMETOD.....	12
3. TIDIGARE FORSKNING	14
3.1 HISTORIK	14
3.2 UTANFÖRSKAP OCH FÖRFÖLJELSE	16
3.3 NUTID.....	17
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	19
4.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM	19
4.1.1 Kategorisering.....	19
4.1.2 Normer	20
4.2 ANTIDISKRIMINERING	21
4.3 AVSLUTANDE KOMMENTARER	21
5. RESULTAT & ANALYS	22
5.1 ROMERS ERFARENHETER AV MYNDIGHETER.....	22
5.2 UTANFÖRSKAP	28
5.3 ATT VARA DEN MAN ÄR	32
6. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	35
7. REFERENSLISTA	39
8. BILAGOR.....	41

1. Introduktion

1.1 Bakgrund

Vi som har skrivit den här C-uppsatsen heter Linda Jansson och Teres Lundin. Vi är två socionomstudenter på Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs Universitet, som valt att göra en kvalitativ studie om romers situation i Göteborg.

Intresset för detta ämne är något som växt fram mer och mer under utbildningens gång, då vi bland annat läst om invandring och migration i Sverige. Vi har dock inte fått någon djupare fördjupning i romers situation och bakgrund och ansåg därmed att det skulle vara av betydelse att studera det i vår C-uppsats. Vi har även flera personliga relationer till romer vilket ökade vårt intresse för att studera detta.

Vi kommer att inleda vår studie med att försöka ge en bild av hur romers situation sett ut historiskt, hur deras utanförskap och förföljelse sett ut samt hur det ser ut idag för att skapa förståelse för resterande delar i vår studie.

Romers rätt – en strategi för Sverige talar om att romer är en minoritetsgrupp i Sverige som har funnits i Sverige i över 500 år. Det är en grupp som blivit utsatt för och fortfarande utsätts för exkludering i samhället. Det har gjorts flera utredningar med syfte att förbättra romers situation. Detta har dock gjorts utifrån majoritetssamhällets perspektiv, på en samhällsnivå mer än på en individnivå, och syfte har varit att hantera ”den andre”, den individ och grupp som avviker från det som anses vara norm och eftersträvansvärt i samhället. Även lösningarna har varit samhällets och romerna har varit objekt för detta. Romernas situation anses oacceptabel i ett demokratiskt välfärdssamhälle som Sverige. Delegationen för romska frågor inrättades 2006 för att arbeta mer för att förbättra romers situation i Sverige. Delegationens uppdrag innebar att bland annat att utreda romernas situation genom att hämta in, sammanställa, analysera och redovisa de kunskaper och erfarenheter som finns inom området och lämna förslag på hur romers livsvillkor kan förbättras. Delegationen skulle främja och stödja kommunala verksamheter och projekt som strävar efter att förbättra romers situation. De skulle även informera och sprida kunskap i Sverige om romers situation och uppmuntra till erfarenhetsutbyte mellan kommuner och statliga myndigheter. Under 2009-2010 beslutades att delegationen enbart skulle arbeta med att utreda romernas situation i Sverige och ge förslag på hur deras livsvillkor skulle kunna förbättras (SOU 2010:55).

I denna studie anser vi det viktigt att studera och lyfta romers egna röster mer än samhällets syn på detta och låta romer berätta hur de upplever sin situation. Vi har intervjuat åtta romer, fyra kvinnor och fyra män i Göteborg för att ta del av deras upplevelser och erfarenheter av att vara rom.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna kvalitativa studie är att studera romers upplevda situation. Med detta avser vi att vi vill lyfta fram romernas egen bild och tolkning av hur det är att leva som rom i Göteborg.

När vi talar om *upplevelse* i denna studie syftar vi på hur intervjupersonerna upplever att deras situation är samt deras erfarenheter av andra romers upplevelser. Upplevelsen kan exempelvis vara orättvis, bra, utmanande, främmande, glädjefylld, svår. Med den *romska traditionen* som vi talar om syftar vi på ting som deras mat, musik, klädsel, seder och de normer som finns bland romer som grupp och har betydelse i deras liv.

Frågeställningar:

1. Hur upplever du din situation som rom?
2. Hur har du blivit bemött av olika myndigheter?
3. Anser du att din romska tradition påverkar dina förutsättningar i livet?

1.3 Begreppsförklaring

Rom: När vi författare använder begreppet rom menar vi romer som är svenska medborgare. Vi syftar på de fem olika grupperna av romer i Sverige, vilka är de svenska, finska, utomnordiska, resande och nyanlända romerna (SOU 2010). Vi syftar inte på personer som går fram och ber om pengar eller verkar som gatumusikant.

2. Metod

I detta kapitel kommer vi redogöra för hur vi gått tillväga i vår studie och presentera de metoder vi valt att använda oss av.

2.1 Undersökningsmetod

Utifrån vår studies syfte och frågeställningar har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod och göra kvalitativa intervjuer. Valet av metod innebär alltid för- och nackdelar för utgången av sitt resultat. Fördel med kvalitativ metod kan exempelvis vara att en kvalitativ metod ser till helheten av studien. En nackdel med kvalitativ metod är att det kan vara rörig på grund av de olika aspekterna som finns som data, analys och inriktning, vilket kan lätt bli att delarna talar om varandra. Med den metod som väljs innebär att vissa aspekter fokuseras medan andra inte fokuseras, vilket påverkar vilket material som uppstår och hur denna empiri sedan används och tolkas (Bryman, 2011). Kvalitativa forskningsintervjuer handlar om att ta del av intervjupersonens värld i form av dennes berättelser, upplevelser och tankar. Intervjun är en interaktion mellan intervjuare och intervjuperson vilka påverkar varandra ömsesidigt och i interaktionen konstrueras kunskap (Kvale, 2009). En kvantitativ metod kan ske genom enkäter och ger en mer generell bild av det som vill studeras. Vi anser att en kvalitativ metod däremot kan ge en djupare förklaring och förståelse till våra frågeställningar, vår studie. Med god förståelse över tidsplanen ansåg vi att vi skulle kunna uppnå det vi ville undersöka i vår studie genom att använda oss av en kvalitativ metod. Vi ville inte enbart få en generell bild över hur romers situation ser ut utan att få en mer ingående, fördjupad uppfattning och bild (Bryman, 2011).

Vi använde oss av en *induktiv metod*, vilket innebär att vi efter våra intervjuer, när vi hade samlat in vårt material, valde de teorier och begrepp vi ville använda oss av i analysen. En kvalitativ studie är vanligtvis induktiv. En *deduktiv metod* hade däremot inneburit att vi hade valt teorier och begrepp innan genomförandet av våra intervjuer, innan vi samlade in vårt material. Vi hade viss förförståelse och kunskap om romer sedan tidigare och hade även förslag på olika teoretiska utgångspunkter som skulle kunna bli aktuella för oss. Vi var dock noga med att inte bestämma de utgångspunkterna förrän efter intervjuerna då vi ansåg att vi skulle kunna bli begränsade och att det skulle kunna styra insamlandet av vårt material på så vis att vi eventuellt skulle ställa många ledande frågor till våra intervjupersoner för att deras svar skulle överensstämma med våra teoretiska utgångspunkter. Gränsen mellan *induktiv* och *deduktiv* användning av teori kan dock vara svår att dra då insamlingen av material och teoretiska reflektioner aldrig sker helt för sig utan ofta sker i en samverkande process där förståelsen växer fram genom en rörelse som går fram och tillbaka mellan teori och insamlande av material (Bryman, 2011).

2.2 Urval och avgränsningar

Vi hade sedan tidigare en kontakt med en av personerna bakom skapandet av utställningen 'Vi är romer' år 2013 på Göteborgs Stadsmuseum. Denne kontaktade vi som sedan kopplade vidare oss till romer som vi kunde intervjuas i vår studie. Vi ville intervjuas åtta personer, fyra män och fyra kvinnor som alla var över 18 år. Vi försökte få ett så brett spann som möjligt

gällande deras ålder och yrkes- och livserfarenhet. Vi använde oss dels av ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att vi intervjuade romer som ville delta i vår studie. Att använda sig av detta urval innebär att de personer som medverkar i ens studie är de som finns tillgängliga. Ett bekvämlighetsurval kan innebära att forskaren endast får en viss typ av intervjupersoner, personer eventuellt har liknande erfarenheter, vilket kan leda till att det inte blir ett lika brett spann av intervjupersoner och i den empiri som fåtts fram. Vi använde oss även av ett målinriktat urval, vilket innebär att vi valde att intervjua personer som skulle kunna besvara våra frågeställningar. Detta innebär att vi valde att intervjua fyra romska män och fyra romska kvinnor med ålder över 18 år och som var bosatta i Göteborg (Bryman, 2011).

Vi avgränsade vår studie genom att intervjua romer som bor i Göteborg. Det var romernas egna upplevelser vi ville ta reda på, inte exempelvis myndigheters tankar kring detta. Vi avgränsade även vår studie genom att göra en kvalitativ studie och semistrukturerade intervjuer. I och med den tidsplan vi hade till förfogande ansåg vi det relevant att göra antingen en kvantitativ eller kvalitativ studie för att hinna med alla moment i studien och för att kunna fördjupa oss i dessa. I och med vårt syfte och frågeställningar ansåg vi då att en kvalitativ studie var att föredra.

2.3 Arbetsfördelning

Under studiens gång arbetade vi tillsammans med de olika delmomenten. Det innefattar allt från att välja vårt ämne till vår avslutande diskussion. Vi lade upp arbetet på detta sätt för att vi båda skulle vara delaktiga i alla delar och tillsammans kunna reflektera och för att få med den dynamik som uppstår i interaktionen och arbetet. Vi kunde då dela tankar och ta del av varandras observationer på ett bra sätt än om vi skrivit på var sitt håll. Detta arbetssätt innebar att skrivandet och alla moment tog betydligt längre tid att utföra, men vi ansåg att vi genom detta sätt skulle uppnå bästa möjliga resultat och att det skulle överväga det tidskrävande arbetet. Vi anser att detta gemensamma arbetssätt innebar att vi fick ett bättre slutresultat och vi ser att under moment som intervjuerna var det effektivt att vi var två och då kunde fånga upp mer material och reflektioner till vår studie. Även skrivandet tror vi blev betydligt bättre när vi skrev tillsammans och gjorde att vi var och kände oss delaktiga i alla moment. Vi kan se att detta nära samarbete ledde till ett gott resultat.

2.3 Genomförande

I vår kvalitativa studie gjorde vi individuella, semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju innebär att intervjuaren har en uppsättning färdiga frågor, en intervjuguide, ett slags frågeschema (Se bilaga 1). Ordningen på frågorna kan dock variera. Frågorna är mer allmänna och öppna och det ges utrymme för intervjupersonen att berätta och gå något utanför frågorna. Även intervjuaren har visst utrymme att ställa fler frågor, så kallade uppföljningsfrågor, till det som intervjuaren själv uppfattar som betydelsefulla svar (Bryman, 2011). Utformningen av intervjuguiden skedde utifrån vårt syfte och frågeställningar där vi hade tre förberedda huvudfrågor med underfrågor.

Genomförandet av intervjuerna skedde genom att vi bestämde tid och plats som passade våra respondenter. Tre av våra åtta intervjuer skedde på ett café i centrala Göteborg, resterande fem intervjuer skedde hemma hos respondenterna. Innan varje intervju berättade vi om

ramarna för intervjun och kort vad vår intervju handlade om. Vi informerade om de etiska principerna och fick intervjupersonernas godkännande att göra intervjun. Intervjuerna tog mellan 30-60 minuter. Linda hade huvudansvar för att leda intervjuerna och Teres förde anteckningar. Vi spelade dessutom in våra intervjuer på tre olika inspelningsapparater – två telefoner och en dator, detta för att försäkra oss om att inte förlora vårt material. Om vi exempelvis endast hade spelat in på en dator och den skulle börja krångla hade vi då kunnat förlora vår inspelade intervju.

Under intervjun hade vi tre huvudfrågor som vi ställde, med underfrågor till dem. Vi var även noga med att påpeka att vi är intresserade av att höra intervjupersonens tankar och upplevelser och att det fanns utrymme till att gå utanför våra frågor och att vi kunde ställa följdfrågor. Genomförandet av intervjuerna gick bra och vi fick fram mycket intressant information att använda oss av i vår studie. Vi försökte skapa en så avslappnad miljö som möjligt i våra intervjuer genom att bjuda på fika och prata lättsamt innan vi började intervju. Vi försökte även placera oss så att vi tre satt mer på ett triangel-liknande sätt, för att undvika att intervjupersonen satt ensam mitt emot oss. Vår uppfattning är att våra intervjupersoner kände sig avslappnade under våra intervjuer och att de var bekväma att berätta för oss om sina upplevelser.

Vi spelade in våra intervjuer och transkriberade dem. Inom kvalitativa intervjuer är det vanligt att spela in på band och skriva ut intervjuerna. I linje med en kvalitativ studie ville vi ta del av vad intervjupersonerna sade, vad de berättade. Vi skrev då ned detta ordagrant men avstod från att skriva ut vissa delar där intervjupersonen kom ifrån ämnet eller ord som 'oh', 'äh' och liknande. Vi gjorde på detta sätt för att få en så fullständig redogörelse som möjligt av det som sades i intervjuerna och för att kunna använda oss av det i analysen. Att spela in och transkribera intervjun gör att minnet förbättras och bidrar till att man kan göra en noggrann analys. Den insamlade informationen kan även användas fler gånger efter studien i andra syften, samt att inspelningen gör att den information som tagits fram blir offentlig så att andra forskare kan granska materialet, göra en så kallad sekundäranalys (Bryman, 2011).

Citaten som blev transkriberade under resultat och analys delen, valde vi att ta bort några ord här och där för att förbättra språket.

2.4 Etiska överväganden

I våra intervjuer utgick vi ifrån de etiska principerna som Bryman (2011) talar om. En av de etiska principerna är *informationskravet* som innebär att forskaren bör berätta om syftet till studien för de individer som medverkar. De olika moment som studien innebär skall bland annat beskrivas till de medverkande så att de är medvetna om att deras deltagande är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan om de önskar det. *Samtyckeskravet* innebär att de personer som blir intervjuade har självbestämmanderätt över sitt deltagande.

Konfidentialitetskravet består av förvaring av det material som samlas in. Dessa uppgifter om deltagarna ska handskas med så stor konfidentialitet som möjligt och personuppgifter ska försvaras så att obehöriga inte kan få tillgång till dem. Vi försäkrade även våra intervjupersoner total anonymitet. *Nyttjandekravet* innebär att det material som samlas in om enskilda personer endast får användas i syfte för forskningen.

Att använda sig av etiska principer handlar i stort sett om att se till att intervjupersonerna inte kan ta någon skada av studien. Vi som intervjuar ska inte inkräkta på individen gällande dess privatliv och inte heller ge falska bilder av ställningen som att exempelvis undanhålla information (Bryman, 2011). I början på vår studie började våra etiska överväganden i form av vilket syfte vår studie skulle ha och vilken målgrupp som därmed kunde vara våra respondenter. Det är viktigt att se över de etiska frågorna när det gäller att ta reda på livsförhållanden hos människor som kan tyckas vara utsatta eller känslösa. Vi ansåg att det var relevant att se över denna etiska fråga då vi valde att intervjua personer som tillhör en utsatt minoritetsgrupp. Vi kunde välja att inte intervjua personer som tillhör en utsatt minoritetsgrupp för att komma undan dessa etiska svårigheter som kan tillkomma i form av att vi som forskare kan inkräkta på individens livssituation eller att vi kränker individen i fråga. Vi trodde att det skulle vara svårt att intervjua personer med romsk etnicitet på grund av de etiska svårigheterna och då vi utgick från *samtyckekravet* var det viktigt att intervjupersonerna ställde upp frivilligt. Vi informerade våra intervjupersoner att de bland annat var anonyma och att vi skulle spela in intervjun för vår egen skull samt att vi då uppsatsen var färdig och godkänd skulle radera det material vi fått in (Kvale, 2009). Detta ledde till att vi uppfyllde både *informationskravet* och *nyttjandekravet* i de *etiska principerna* (Bryman, 2011).

Konfidentialitetskravet handlar om intervjupersonernas anonymitet vilket är en viktig aspekt. Detta gjorde vi genom att exempelvis inte nämna intervjupersonernas namn i uppsatsen utan vi använde oss av bokstäver från A-H för att benämna dem. Vi skrev endast att de var romer i Göteborg för att inte hota anonymiteten genom att inte skriva ut när de talade om olika områden de bodde inom och vad de jobbade med. Vi benämnde några områden i Göteborg som respondenterna själva talade om då vi efter övervägande ansåg att den informationen inte skulle kunna förstöra deras anonymitet. Detta gjorde vi genom att vi kollade upp att de exempelvis inte bodde kvar i det området de talade om och på så sätt behålla deras anonymitet.

Vi var även medvetna om att vi tog en risk i att reproducera de normer som existerar på grund av att vi använde oss av begrepp som romer. I vår studie var det viktigt för oss att tänka på hur romer framställs. Därmed var det viktigt för oss att i undersökningsprocessen ha en balans mellan att visa respekt till respondenternas integritet parallellt med vårt engagemang av att komma åt värdefullt vetande (Kvale, 2009).

2.5 Förförståelse

Thomassen (2007) tar upp om hur Husserl (1859-1938) talade om att syftet med att sätta vår förförståelse ”inom parentes” är för att få fenomenets omedelbara och centrala mening i en intuitiv förståelseakt. Han menade att om man som person kan bortse från de förutfattade meningar som man har gällande fenomenet kan det leda till en omedelbar upplevelse av fenomenet. Detta innebär att vi behöver se bort från sammanhanget vi har av fenomenet men då vi tolkar allt inom ett sammanhang menar kritikerna att det är svårt att sätta sin förförståelse ”inom parentes” (Thomassen, 2007). Med detta menar vi att vi har kunskap om romer sedan tidigare. Vi har tagit del av samhällsdebatten gällande romer de senaste åren och fått bilden av att de är en diskriminerad minoritetsgrupp som har svårt att helt accepteras och integreras i det svenska samhället. Vi känner även romer privat och har där fått en något annan bild än den som råder i samhället och att mediebilderna av romer är långt ifrån hur det

verkligen ser ut. Att vi har förförståelse, en bild av romers situation sedan tidigare kan givetvis påverka det vi studerar. Vi har vissa föreställningar om hur de har det, vilka kan vara sanna och även kan innebära att vi tror att vi vet vad våra intervjupersoner kommer berätta. Vi såg då vikten att vi som intervjuare behövde vara öppna för att vi skulle kunna få helt andra bilder än de vi tidigare sett. Vi var även medvetna om att vi behövde ha ett kritiskt förhållningssätt kring vad våra intervjupersoner skulle berätta och att inte låta vår förförståelse påverka och styra oss för mycket i våra intervjuer.

2.6 Validitet och reliabilitet

Att mäta *reliabilitet* och *validitet* i kvalitativ forskning är något svårare än i kvantitativ forskning då dessa begrepp handlar om mätning. Kvaliteten kan bedömas genom tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitlighet innefattar att exempelvis skapa en trovärdighet genom att som forskare förhålla sig till de forskningsregler som finns, vilket vi anser att vi gjort. Äkthet innebär ett försök till att ge en rättvis bild av intervjupersonernas tankar. Detta i sin tur handlar om de konsekvenser som forskningen kan få gällande äktheten (Bryman, 2011).

Intern validitet handlar om hur materialet stämmer överens med de teoretiska perspektiv som forskare använder sig av. Utifrån ens studie kan man se om det finns en *stark* eller *svag intern validitet*. Detta kan uppnås via genomgång av ens material och genom att testa ens begrepp, att de är relevanta för studien. Utifrån detta såg vi att en *intern validitet* uppnåddes genom att vårt material stämde överens med de teoretiska perspektiv som vi använde oss av (Bryman, 2011). Vår semistrukturerade intervjuguide med många öppna frågor anser vi även bidrog till att vi fick goda beskrivningar och ärliga svar. Vi anser att anonymiteten som vi försäkrade våra respondenter bidrog till att de svarade ärligt (Kvale, 2009). För att uppnå en *extern validitet* ska studiens resultat i hög omfattning kunna generaliseras till andra sociala miljöer (Bryman, 2011). *Extern validitet* var svår att uppnå i vår studie då vi utgick ifrån romer specifikt i Göteborg. Vi tror att vi hade kunnat få andra svar och upplevelser om vi hade undersökt andra städer eller orter i Sverige eller andra länder med sociala miljöer som skiljer sig betydligt från hur det ser ut i Göteborg. Därav anser vi att en *extern validitet* var svår att uppnå i studien.

Extern reliabilitet handlar om att resultaten blir samma vid upprepade studier oavsett vem det är som utför studien. Intervjuer är en svagare form av *extern reliabilitet* eftersom sociala situationer aldrig är konstanta och därav anser vi att en *extern reliabilitet* var svår att uppnå. På så vis tror vi att om en annan forskare undersökte samma ämne skulle det kunna bli helt andra resultat genom att intervjupersonerna skulle kunna ge andra svar i intervjuerna. *Intern reliabilitet* innebär att man uppfattar studien på ett gemensamt sätt utifrån det man sett och hört (Bryman, 2011). Vi som forskare uppfattade över lag studien på ett gemensamt sätt, vilket då innebär att det blir en *stark intern reliabilitet*. I vår intervjuguide hjälpte det oss intervjuare att vara så reliabla som möjligt genom att vi ställde samma frågor. Dock hade vi en skild förförståelse och inställning till ämnet vilket kan ses som att reliabiliteten då påverkades, samt att hålla i en intervju är en konst i sig, där samtalskunskaper och personkemin även kan påverka (Kvale, 2009).

2.7 Metoddiskussion

Vår studie har i det stora hela gått bra. Vi fann tidigare forskning och teorier vi kunde använda oss av, dels på biblioteken i Göteborg men även i Göteborgs universitets sökmotor online. Vi sökte i databaserna 'Supersök', 'Bibliotekskatalog', 'Tidskrifter' och 'GUPEA'. Sökord vi använde oss av var *rom, *romer, *gypsy, *roma. Det tog dock mer tid än vi väntat oss att hitta, sätta oss in i och förstå, och sedan välja ut den litteratur som vi fann viktig och relevant i vår studie. Vårt största bekymmer och som tog mycket tid var våra intervjuer. Det var till en början något svårt att få tag på alla våra intervjupersoner. Vi hade sedan tidigare en kontakt med en person på Stadsmuseet i Göteborg där utställningen 'Vi är romer' (2013) är. Genom honom fick vi sedan namn och nummer på romer. Några av dessa intervjuade vi, medan några av dessa ledde oss vidare till andra romer vi eventuellt kunde intervjuas. Vi fann det även lite svårt att hitta lämpliga tider då våra intervjupersoner hade tid för intervjun och det blev även några avbokningar där vi fick hitta nya tider, vilket givetvis drog ut lite på tiden i förhållande till den planering vi gjort för studien. När vi väl fått tag i alla intervjupersoner och bokat in träffar med dem gick intervjuerna väldigt bra där vi hade gott om tid att få svar på våra frågor och lyssna till personernas berättelser och det var en behaglig och avslappnad stämning. Vi fann det bra att vi var två som intervjuade, och att vi hade lite olika uppgifter i intervjun. Linda hade mer ansvar att leda intervjun och ställa våra intervjufrågor, medan Teres antecknade men även flikade in och ställde följdfrågor. Detta gjorde att vi blev mer fria i intervjun, att vi kunde lyssna noggrant och ställa följdfrågor och att någon av oss kunde fråga sådant som den andre eventuellt glömt eller missat och fånga upp om det var något intervjupersonen nämnde i förbifarten.

Vi har känt oss pressade tidsmässigt, men gjorde tidigt upp ett schema för de veckor vi hade på oss i studien för att ha en överblick över alla de olika momenten som vi skulle hinna med. Däremot drog framför allt hela intervju-processen ut på tiden och vi kom något efter den planering vi bestämt. Om vi skulle göra om vår c-uppsats skulle vi definitivt försöka få tag på intervjupersoner och boka in intervjuer med dem så tidigt det bara går, för att sedan ha mycket tid till transkribering och analys av vårt material. Vi anser dock att vi har gjort vårt bästa i att finna intervjupersoner och var i god tid med att försöka boka in dem, ändå drog det ut mycket på tiden i och med det motstånd vi mötte och vi kanske skulle varit något mer stressade i att finna och bli klara med intervjuerna. Vi anser ändå att vi gjort vårt bästa utifrån de förutsättningar och utifrån de veckor vi haft till förfogande i vår studie.

2.8 Val av analysmetod

Vi gjorde en tematisk analys, vilket innebär att tyngden läggs på det som sägs och inte på hur det sägs. En tematisk analys kan göras utifrån Framework som är ett tillvägagångssätt, metod, för att ordna data. Man skapar ett index av de centrala teman och subteman som uppkommit efter en noggrann läsning av ens transkriberade material. Framework är avsett att vara ett ramverk för hur den tematiska analysen och hur man kan tänka när man hanterar sina teman och data. I sökandet efter teman skriver Bryman (2011) om de rekommendationer Ryan & Bernard (2003) ger vilka bland annat är; att titta efter repetitioner, teman som återkommer, titta hur intervjupersonerna återger sina tankar i metaforer och analogier, hur de exemplifierar. De talar att man som forskare kan titta efter likheter och skillnader där intervjupersoner talar om samma ämne, och att reflektera över det som intervjupersoner inte tar upp i sina svar och att använda sig av teorirelaterat material som en utgångspunkt i sina teman. Framework och

Ryan & Bernards rekommendationer kan vägleda forskarens tänkande och organiserande av en tematisk analys (Bryman, 2011).

Under våra intervjuer antecknade vi ned sådant våra intervjupersoner sade som vi tyckte var extra intressant och som berörde våra frågeställningar. Efter varje intervju gick vi igenom själva intervjun och sammanfattade essensen i det intervjupersonen hade berättat för oss. Vi diskuterade med varandra vilka tankar och reflektioner som väckts under intervjun och skrev ned dem. När vi sedan var färdiga med alla intervjuer lyssnade vi igenom dem och transkriberade dem. Efter transkriberingen läste vi igenom vårt transkriberade material några gånger och fann ett antal teman som återkom i våra intervjuer. De teman vi fann och valde att kalla på följande vis var: fördomar, utanförskap, generalisering, familjen, myndigheters bemötande, okunskap och att vara den man är. När vi sedan gick igenom vårt material igen valde vi de tre teman som vi ansåg framkommit mest i vårt material och som tyckte var intressant att koppla an till våra frågeställningar. Våra tre teman var: Romers erfarenheter av myndigheter, Utanförskap och Att vara den man är. När vi hade fått fram våra tre teman började vi gå igenom vårt material än en gång och ta ut de delarna som handlade om det specifika temat och sammanställde det. Där tittade vi sedan efter likheter och skillnader och hur respondenterna talade om samma ämne. Då vi efter våra intervjuer och transkriberade material hade oerhört mycket data valde vi ut de data vi ansåg viktigt och intressant att analysera i förhållande till vårt syfte och frågeställningar. Det innebär av förståeliga skäl att all data inte presenteras i vår analys men då vårt syfte i första hand inte är att ge en generell bild utan att lyfta fram kärnan i det våra respondenter talade om och fördjupa oss i det för att få en ökad förståelse av romers situation.

3. TIDIGARE FORSKNING

Här kommer vi ta upp tidigare forskning som vi anser är relevant och av betydelse för vår studie gällande romers situation. Vi fann mycket tidigare forskning om romer och den forskning vi valde att fokusera på är sådan som beskriver romers situation historiskt fram till idag. Vi fann ingen forskning som rör romer i Göteborg utan vi valde framför allt forskning på en nationell nivå, i Sverige. Det var svårt att finna forskning kring detta ämne på en internationell nivå, men det vi fann och ansåg relevant finns med i detta avsnitt. Vi lade ned tid på att även söka efter avhandlingar i detta ämne, något vi dock inte lyckades hitta. Tidigare forskning som rör romers bakgrund, historia, kultur, tradition och hur de blivit bemötta och behandlade genom åren är forskning som vi ansett är viktig att ta del av för att kunna få en större förståelse av romers situation.

3.1 Historik

Sidja Dimetri och Gustav Dimetri-Friberg skriver i *Svenska romer/zigenare* om romernas historia och att deras ursprung är från norra Indien. Förmodligen utvandrade de därifrån runt 1000 e.Kr för att undkomma slaveri. De reste genom länder och kom till Europa runt 1300-talet och till Sverige 1512. Under denna tiden stiftades lagar i länder i Europa för att bli av med främmande folkgrupper och dessa lagar gjorde romerna laglösa. De sågs som ett "ont" folk som man inte skulle befatta sig med, även kyrkan arbetade för att bli av med dem. I vissa länder användes de som soldater och ibland även som slavar. Under 1600-talet beslutades i Sverige att alla zigenare skulle utvisas och de som fanns kvar skulle antingen dödas eller jagas över gränsen. Under slutet av 1800-talet kom romer från Frankrike och Ryssland. När första världskriget bröt ut 1914 instiftades en lag som innebar ett inreseförbud för romer på grund av rädsla för massinvandring. De släkterna av svenska romer som redan bodde i Sverige fick stanna kvar, men kunde inte lämna landet på grund av inreseförbudet. De stannade kvar men levde under hemska förhållanden då de bodde i tält och husvagnar året runt. Myndigheterna vägrade att ge dem bostäder, arbete eller skolgång. År 1954 skrev Sverige på ett konvent som handlade om mänskliga rättigheter och inte förrän då öppnades gränsen och det romska invandrings-förbudet försvann (Dimetri & Dimetri-Friberg, 2004). I slutet av 1950-talet invandrade från Finland Kaaleromer, vilka brukar kännas igen på sina traditionella kläder, den långa romska kjolen. Under resterande fyra decennier under slutet av 1900-talet invandrade ungefär 10 000 romer från andra länder, till stor del från östra Europa och Finland. Många av de som kom hit var analfabeter och saknade arbete och bostad (Åkerfeldt, 2012).

Ett förslag lades fram 1922 som ville begränsa romernas rörelsefrihet och även neka dem bostäder. Detta förslag antogs inte men kan till viss del förklara och ligger till grund för motarbetandet som svenska romer upplevt och upplever. Fortfarande under 1960-talet bodde romer i tält året runt. De fick inte bo på samma plats mer än några veckor, annars kom polisen. De reste ofta runt några familjer tillsammans och familjesammanhållningen var och är fortfarande väldigt stark. Under 1970-talet hade de flesta romerna en fast bostad men hade svårt med hyran då de inte fått gå i skolan och hade svårt att få arbete. I och med det började romer få socialbidrag från myndigheten för att ha möjlighet att betala hyran. Skolgången har varit komplex för romer i Sverige. De äldre generationerna förvägrades skolgång och förstod därmed möjligtvis inte vikten av skola och utbildning för sina efterkommande, men idag ses skolgången som viktig bland romerna (Dimetri & Dimetri-Friberg, 2004). I Europa har

utbildningsnivån av romska barn varit betydligt lägre än genomsnittet, många har lämnat grundskolan i förtid eller inte gått överhuvudtaget. De kan i vissa fall vara institutionellt exkluderade från att gå i skolan om de saknar ID-handlingar, inte är mantalsskrivna eller inte är bofasta där. Detta kan givetvis få stora konsekvenser för romerna i form av analfabetism och utan utbildning innebära att de har svårt att komma in på arbetsmarknaden (SOU 2010:55). I boken *"The gypsy 'menace'"* skriver Michael Stewart att det uppstod ett skoldilemma i Ungern 1990. Det handlade om att föräldrar kunde skriva upp deras barns namn på den skola de ville att deras barn skulle gå på, dock kunde endast de barn som bodde inom det skolområdet garanteras en plats på skolan. Skolan valde sedan själv vilka barn utanför det området som kunde tas in på skolan. Detta ledde till att det mer och mer började finnas så kallade "romska skolor" och skolor "endast för vita". Detta ledde till segregering där de romska barnen bodde i ett särskilt område och de vita barnen bodde i ett annat område (Stewart, 2012).

Romernas historia har präglats av slaveri, förföljelse och marginalisering. De har varit förtryckta i Europa i 500 år. De har ansetts vara farliga, opålitliga och kriminella och blivit förtryckta i form av metoder som slaveri, förvisning, internering, tvångsassimilering och massmord (SOU 2010:55). Stewart berättar om att i det Europeiska parlamentet år 2008 samlades det in fingeravtryck av romer, vilket var ett tydligt agerande utifrån diskriminering grundat på etnisk tillhörighet och ras. Samma år i Italien fortsatte det att skrivas data på alla romer som fanns i Italien. I Ungern tog olika organisationer upp frågan om romer, som där varit välkänt länge. Detta var något som bidragit till många konflikter för romer samt myter om dem. Stewart berättar vidare att det fokuserades mycket på den höga kriminalitet av småbrott bland långtids-fattiga människor i Ungern och där de försökte få igenom en beteckning på dessa "romska brott". Detta blev till en kampanj där det argumenterades om att de "romska brotten" existerade. På detta sätt sågs romerna som skyldiga till de våldsamma brotten som skedde i det ungerska samhället (Stewart, 2012).

Under åren runt andra världskriget var hela Europa påverkat av rasistiska idéer. Fascister beordrade i Italien 1926 att alla romer skulle utrensas. Många sattes i specialläger eller sändes till Tyskland eller Österrike där de avrättades. I Rumänien började romer deporteras och liksom många judar fördes de romer till stränder där inte mer än hälften av dem överlevde. Omkring hälften av alla romer i Lettland sköts ihjäl. I Sverige som var neutralt uppmuntrade myndigheterna till ett steriliseringsprogram där romer var den huvudsakliga målgruppen. Romer steriliserades även i Norge (SOU 2010:55). Statens offentliga utredningar (2010) talar om hur Jansson & Schmid (2007) berättar om hur det under andra världskrigets tid inrättades ett register där alla romer i Tyskland stod med. Detta register kom sedan i användning i nazisternas förintelse av romerna i Österrike och Tyskland. I Sverige inrättades även ett register om romer mellan åren 1907 och 1922. Romer drabbades enormt under andra världskriget och blev av nazistregimen definierade som rasmässigt underlägsna och blev berövade från sin nationalitet och sina medborgerliga rättigheter. Efter andra världskriget vägrades de överlevande från koncentrationsläger compensation och hjälp och stigmatiseringen och diskrimineringen av dem fortsatte. Romerna har alltid stått utanför det europeiska samhället, och gör så än idag (SOU 2010:55:121).

3.2 Utanförskap och förföljelse

För vår undersökning om romers situation anser vi att det är svårt att komma ifrån forskning som handlar om utanförskap och förföljelse, vilka konsekvenser det kan få och har fått för romer samt hur romer har kategoriserats utifrån det. Mycket forskning visar att det finns en tydlig koppling mellan utanförskap och förföljelse för det romska folket.

Alm et al. (2011) menar att begreppet utanförskap i Sverige vanligen har en koppling till att ha försörjningsstöd men speciellt till att stå utanför arbetsmarknaden, vilket finns flera olika skäl till att en individ gör det. De belyser även att i europeisk forskning kan att detta att stå utanför arbetsmarknaden och ha en ekonomisk fattigdom ses som de mest styrande dimensionerna av social exkludering (Alm et al. 2011).

I rapporten ”*En inventering av forskningen om romer i Sverige*” beskriver Laura Palosuo (2009) att året 1999 var av stor betydelse gällande romers utanförskap då de då blev erkända i Sverige som en nationell minoritet. Detta innebar sedan en process i att romer skulle inkluderas i majoritetssamhället, då de utstått diskriminering, intolerans, förföljelse och stundtals gånger även blivit tvångsassimilerade (Palosuo, 2009).

I rapporten ”*Diskrimineringen av romer i Sverige*” (2003) redovisas för de anmälningar gällande diskriminering som kommit in till Diskrimineringsombudsmannen (DO) mellan åren 1986 och 2002. Det handlade om fyra områden som romer blivit diskriminerade på: utbildning; arbetsmarknad (både statliga och kommunala myndigheter), bostadsmarknaden; affärer, hotell och restauranger. DO noterade att romer i stor utsträckning var utanför den demokratiska processen och för att marginaliseringen skulle upphöra var det nödvändigt att romer skulle ges möjlighet till att bli delaktiga i samhället (Palosuo, 2009). Enligt Regeringskansliets offsetcentral (1997) ska det finnas ett samband mellan diskriminering och etnisk bakgrund för att etnisk diskriminering ska föreligga (Regeringskansliets offsetcentral, 1997). Det är inte enbart DO som konstaterat att diskriminering av romer existerar utan även vittnesbörd från andra romska representanter. Romer har vant sig vid den diskriminering som sker av dem i samhället, delvis då sett att en anmälan inte resulterar till något men även då en del romer inte vet hur de ska gå tillväga för att göra en anmälan och på så vis inte anmält diskriminering. Detta har i sin tur lett till ett stort mörkertal kring hur stor den etniska diskrimineringen är anser Diskrimineringsombudsmannen. Många romer har det svårt på bostadsmarknaden vilket kan hänga samman med den diskriminering som sker. Det har konstaterats att diskriminering av romer existerar i Sverige, särskilt drabbade är de där det tydligt syns att de är romer genom sin klädsel, så som finsk-romska kvinnor. Situationen ses som allvarlig då detta innebär att romer försöker dölja sin identitet eller byta sitt efternamn till ett svenskliknande namn för att kunna bli mer inkluderade i samhället (ibid.).

Irka Cederberg i boken *Född fördömd* (2010) menar att den romska kulturen har bestått av hot och förföljelse i sekel. Romer accepteras idag i samhället men detta innebär dock inte att diskrimineringen av romer i Sverige har upphört (Cederberg, 2010). Även då romer har erkänts som en nationell minoritetsgrupp har staten trots försök misslyckats med att lösa situationen om inkludering och integration för romerna (Palosuo, Laura, 2009). Palosuo (2009) talar om att ett av de mest centrala problemen gällande romers utanförskap är deras låga utbildningsnivån, där romer är i behov av mer stöd. Samtidigt beskriver Géza Nagy i en rapport från temakonferens om mångfald och delaktighet (2009) till Palosuo om de hinder som uppstår för romer på den svenska arbetsmarknaden. Nagy menar att romer har ett starkt

utanförskap som grupp på arbetsmarknaden och att arbetslösheten är beaktansvärt större hos romer än hos majoritetsbefolkningen. Faktorerna till detta är delvis de svårigheter som romer möter på inom utbildningsväsendet, förändringar på arbetsmarknaden som inte frågar efter ”traditionella” romska professioner samt ”antiziganismen”. Detta kan förklaras på ett samhälls-, en grupp- och en individnivå. Samhälleliga faktorer är bland annat okunskapen som finns hos de svenska institutionerna och hos arbetsgivare. På den kollektiva nivån finns den misstro som romer känner för majoritetssamhället och på individnivå finns romers brist på både nätverk och arbetslivserfarenhet (Palosuo, 2009).

I rapporten DO:s projekt (2002 och 2003) beskrivs att media utsatt romer från 1900-talets början och vid mitten av 1980-talet till offer för förföljelsen utanför Sverige och som en social belastning i samhället. Den förföljelse romer har varit utsatta för i olika former genom historien har lett till att romer idag har låg tillit till staten och majoritetssamhället, vilket är ett stort dilemma. Enskilda romer kategoriseras utifrån stereotypa föreställningar om romer som grupp, att den romska gruppen är ett problem. Det har uppstått flertalet anmälningar till DO där det handlar om romers upplevelse av att inte bli bemötta som individer utan att de istället blivit kategoriserade utifrån uppfattningarna om romer som grupp av olika myndigheter. Romer har anmält poliser, läkare och socialtjänst där de upplevt att de blivit diskriminerade utifrån rasistiska yttranden (DO, 2002 och 2003). Irka Cederberg (2010) intervjuade Rosa Taikon i hennes bok, *Född fördömd*, där hon berättade att romerna inte vill bli assimilerade utan integrerade och kvarhålla deras romska identitet (Cederberg, 2010).

3.3 Nutid

Romani chib eller romani heter romernas språk. Det finns 60 olika dialekter och i Sverige talas nio av dem. Det finns inte en särskild romsk religion, utan vanligt är att romerna bekänner sig till någon religion i det landet de bor. Många romer i Sverige är kristna. Romer firar de svenska högtiderna som jul, påsk, midsommar. Det romska matbordet kan skilja sig från det svenska men vanligt är även att blanda de båda matkulturerna under högtider. Gällande äktenskap var det föräldrarna som förr bestämde vem sitt barn skulle gifta sig med, något som inte alls är vanligt idag. Idag blir det även vanligare att romer gifter sig med en icke-rom. Det finns mycket seder och traditioner kring bröllopen som ofta innefattar många gäster. Romer förknippas ofta med musik och många är musiker. Många försörjde sig förr på musiken och åkte runt och spelade. Den traditionella romska klädseln bland kvinnor har varit den långa kjolen med volang, spets och mycket färg. Att bära svart har betytt olycka, bortsett från skorna. Kvinnor skulle inte vara för bara, inte visa axlar eller ben. De traditionella kläderna används mest av de äldre idag, resterande klär sig precis som resten av Sverige. Romer har en egen typ av rättegång, där inblandade samlas för att ge sin version och saken bestäms av äldre personer. Straffet blir vanligtvis pengar till den andre i fallet. Om någon är döende är det som rom viktigt att besöka den personen (Dimetri & Dimetri-Friberg, 2004).

Romer är en av de fem minoriteterna i Sverige. Det innebär att de funnits i Sverige under lång tid och har en uttalad samhörighet, antingen en språklig, kulturell eller religiös tillhörighet. Romerna lever under sämre förhållanden än genomsnittet i Sverige, på grund av att de är romer. De har sämre sociala och ekonomiska rättigheter och är fattiga på makt och inflytande. Det finns fem olika grupper av romer i Sverige utifrån deras invandringsmönster – svenska, finska, utomnordiska romer, resande och nyanlända. Dessa romska grupper har alla olika traditioner, kulturer, seder och bruk. Historiskt har romerna fört en nomadiserande livsföring.

Romer flyttar idag på grund av att de söker bättre ekonomiska livsvillkor eller flyr från politisk oro. Under de senaste tio åren har många romer flytt till Sverige på grund av de skälen, från bland annat forna Jugoslavien, Balkan, Rumänien. Gemensamt för de romska grupperna är familjens stora betydelse. Familjen kan innebära hela släkten och ens nätverk. Människan och mänskliga relationer värderas högt och glädje- och sorgeämnen är en gemensam angelägenhet. Det är vanligt att män och kvinnor har olika roller och det romska samhället innefattar en mängd koder och regler, såsom rituell renhet där det är viktigt att vara ren, vara noga med att tvätta händerna och att inte ta i vad som helst. Det finns en stark familjeloyalitet och ett kollektivt ansvar för barn och äldre. Barnuppfostran och respekt och lydnad för de äldre är väldigt viktigt. Att en person räknar sig som rom eller inte bygger på *självidentifikationsprincipen*, vilket innebär att personen själv har en vilja att tillhöra exempelvis gruppen rom. Många romer lever i flera kulturer, där graden av identifikation till de kulturerna kan variera mycket bland romska familjer. Man kan exempelvis ha mycket av den romska kulturen i hemmet men tar del av en helt annan, exempelvis en ”svensk” kultur, i skolan och på arbetsplatser. Många romer upplever just detta att de lever i flera kulturer (SOU 2010:55).

Den romska befolkningen har ökat mycket i Sverige under de senaste femton åren på grund av den fria rörligheten inom EU och de flyktingströmmar som skett från forna Jugoslavien. År 2010 uppskattades det finnas cirka 20 miljoner romer i världen och i Sverige 50 000. En siffra som dock är svår att uppskatta då en del romer inte vill identifiera sig som rom på grund av fördomar och diskriminering. Romska grupper är över lag de mest marginaliserade och exkluderade i Europa ekonomiskt sett och befinner sig i det lägsta skiktet gällande fattigdom och social status. Majoriteten av de romer som är i arbetsför ålder är arbetslösa eller är egna företagare som sliter för att försörja sig genom exempelvis biltvättning, skoputsning och gatuförsäljning. Deras situation på arbetsmarknaden kan även förklaras utifrån den diskriminering de är utsatta för, att de blir nekade arbeten på grund av att de är romer. Även många av de romer som har ett arbete har upplevt diskriminering i arbetet, att de fått lägre lön och sämre villkor än icke-romer på samma arbetsplats eller som har liknande arbetsuppgifter. Många romer i Europa är papperslösa, saknar id-kort, pass, har inget papper på uppehållstillstånd eller bevis på sjukförsäkring. Detta hindrar att de ska få tillgång till grundläggande rättigheter som utbildning och sjukvård. Romers papperslöshet riskerar även att föreviga deras utanförskap. Det är fortfarande majoritetssamhället som för huvudtalan om hur romers situation bör förbättras, mer sällan romerna själva (SOU 2010:55).

Beteckningen romer som används mest i samhället idag började användas under 2000-talet. Tidigare har benämningen zigenare varit vanligt förekommande, men upplevts stötande och ersatts med benämningen rom (SOU 2010:55). Det framkom och blev offentligt i september 2013 att det fanns ett register hos polisen där många romer står med. Detta var något som polisen dolt för allmänheten och väckt stora reaktioner och oro bland romer (Niklas Orrenius, 2013, DN.se), vilket vi kommer ta upp mer om i vår analys.

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I denna del kommer vi presentera de teorier och begrepp vi ansett relevanta i vår studie. Dessa är *socialkonstruktivism*, *kategorisering*, *normer* och *antidiskriminering*. Vi kommer nedan att redogöra för dem vilka ligger till grund för våra teoretiska utgångspunkter och de perspektiv som vi kommer använda oss av i analyserandet av vår empiri.

4.1 Socialkonstruktivism

I *Modern teoribildning i socialt arbete* talar Malcolm Payne (2008) om social konstruktion som något som uppstår genom att människor tillsammans gör saker och att genom att de är del av en viss organisation, skapas gemensamma uppfattningar om den sociala verkligheten i den organisationen. Alla i en viss kontext påverkar och påverkas av varandra gällande sociala förväntningar. Payne nämner hur Berger & Luckmann (1971) hävdade att sociala konstruktioner, vår sociala kunskap styr våra handlingar och vår verklighet, en verklighet som vi har skilda uppfattningar om. Genom sociala processer delar vi sedan med oss av vår kunskap och skapar en gemensam bild av verkligheten. Genom de sociala processerna organiseras kunskapen och görs objektiv. Sociala handlingsmönster blir till vanor vilka vi delar med oss av till vår omgivning genom våra uppfattningar. Vi får en så kallad gemensam kunskap och betar oss därefter, vilket kan leda till att dessa uppfattningar blir till sociala konventioner och institutionaliseras i samhället genom att många delar den uppfattningen. Genom en process kan konventionerna legitimeras och tillskrivas "mening", där de får en särskild innebörd och integreras in i ett organiserat system som ses som trovärdigt. Den sociala förståelsen skapas genom enskilda människors förståelse, en förståelse och kunskap som delas av många individer och som då ses som objektiv för de enskilda personerna. Sociala uppfattningar och förståelse är något vi växer upp med och som till viss del är en följd av samhället, men genom en cirkulär process är även vi individer med och bidrar till skapandet av dessa sociala innebörder genom bland annat institutionaliseringen och legitimeringen. I det sociala samspelet mellan människor kommer förståelse och kunskap av verkligheten, enligt ett *socialkonstruktivistiskt synsätt*. Inom historiska, kulturella och lokala kontexter tolkas och förstås de sociala erfarenheterna. *Socialkonstruktivism* är en postmodernistisk och interpretivistisk teori där förståelsen av verkligheten kommer från samspel och utbyte mellan människor i olika kontexter (Payne, 2008).

4.1.1 Kategorisering

Tina Mattsson (2010) talar om kategori som ett begrepp som används för att konstruera en grupp genom att gruppen har något gemensamt. Denna gruppering skapar en slags logik för oss människor. Exempel på kategorier är kön och etnicitet. Men även kvinna, man, svensk och invandrare är exempel på kategorier inom kategorierna kön och etnicitet. Kategorier är viktigt för oss för att ordna världen, vad vi ser, och genom kategorierna tolkar och förstår vi omvärlden. Kategorier är något vi använder oss av ständigt för att ordna, organisera och begripliggöra. Användandet av kategorier finns även inom verksamheter och olika professioner för att ordna och organisera sin verksamhet på bästa sätt, exempelvis i socialt arbete. Klienter kan kategoriseras som patienter, barn och vuxna, missbrukare, kriminella och fattiga. Att skapa kategorier inom socialt arbete är viktigt för att få en större förståelse för de man arbetar med och för att kunna möta de behov som finns. Användandet av kategorier är dock inte oproblematiserat och innebär en slags konstruktion då kategorin bygger på ens

föreställning. I boken ”*Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*” tar Tina Mattsson (2010) upp om hur Mats Börjesson och Eva Palmblad (2008) ser och skiljer på valbara och tvingande kategorier, där valbara kategorier är frivilliga och vi själva väljer att definiera oss inom vissa kategorier. Tvingande kategorier däremot är något som tillskrivs oss som kön, etnicitet, klass och som tillskrivs oss från ”experter” som exempelvis en socialsekreterare till klient. En *kategorisering* innebär dock att människor definieras på ett visst sätt vilket kan leda till *stereotypifiering* där man begränsas till något man förutsätts vara. En *stereotypifiering* kan vara både negativ och positiv. Den negativa fokuserar på negativa egenskaper och agerande medan den positiva fokuserar på egenskaper och agerande av positiv art. En positiv *stereotypifiering* kan dock även upplevas negativ för individen då den blir begränsad i hur andra ser på en, tolkar en och uppfattar en. Vidare beskriver Mattsson (2010) om att Charles Tilly (2000) talar om *inre och yttre kategorier* och menar att de finns i organisationer. *Inre kategorier* är vad som etableras inom organisationen, exempelvis en uppdelning av chef och anställda, medan *yttre kategorier* är sådant som förs in i den utifrån, sådant som har mer med övergripande samhällsstruktur som etnicitet och klass att göra. Mattsson (2010) tar även upp att Kerstin Sandell och Diana Mulinari (2006) talar om att kategori som begrepp kan användas på tre olika sätt. Det första sättet är att förstå kategori genom att det är en identifikation av hur människor grupperas och kategoriserar andra människor och sin omvärld. Dessa kategorier kan vara allt från kön till yrken till saker. Det andra sättet att använda kategori är i linje med *strukturfunktionalismen* som har fokus på strukturer och system och där språket har stor betydelse för hur människor förstår och ordnar världen. Ett tredje sätt att förstå kategorier är att utgå från *strukturfunktionalismen* och den *lingvistiska skolbildningen* men att även lägga större vikt vid maktrelationen mellan olika kategorier och dess roll (Mattsson, 2010).

4.1.2 Normer

Ur ett sociologiskt perspektiv ses normer som sociala förväntningar på ett önskvärt beteende. Synen på normer är att det ger uttryck för praktiska levnadsregler mellan individer men också i grupper, vilket även innebär att normer utgör en bestämd social ordning. Madsen (2006) talar om Emile Durkheims syn att normer frambringar en bestämd moralisk ordning i samhället som bygger på tre saker: 1) de objektiva kollektiva reglerna, 2) människor som tycker att reglerna är eftertraktade med tanke på individens känslomässiga identifikation till reglerna, men även 3) att det sker sanktioner ifall reglerna skulle brytas (Madsen, 2006). Begreppet *normalitet* och avvikelse kan ses utifrån sociala arbetets roll att de kan få de avvikande människorna i samhället att följa de normer som finns i samhället. Detta delvis genom att sanktionera avvikande beteenden (Östnäs, 2007). Värderingar är något som sammanbinds med normer eftersom normer och dess regler formas utifrån de sociala sammanhangens värderingar. Normer kan förändras med tid medan värderingar är bestående, till exempel kan en professionell värdering i socialpedagogiskt arbete tas i uttryck via den professionelles normer och utföras via dennes värderingar i professionell praxis. Detta innebär att värderingar är till stor grund för hur normer definieras (Madsen, 2006).

Madsen (2006) tar upp tre typer av normer: *konventionella normer*, *faktiska normer* och *reflexiva normer*. *Konventionella normer* handlar om avsiktliga och språkligt formulerade beteenderegler som visar vad som bör göras i bestämda sociala situationer, till exempel att förskoleläraren förväntar sig att föräldrarna ska säga hej då till sina barn när dem lämnas på förskolan. *Faktiska normer* skapas av samhälleliga institutioner och de är faktiska då de är

institutionaliserade. I varje diskussion om vad som är bra eller riktigt uppnås det som en giltighet via sin blotta existens, vilket innebär att människor följer dessa normer utan att vara medvetna om det. Till exempel mellan klockan halv sju och halv nio på morgonen sker det en strukturell norm för trafik, arbetsplatser och transport som sker varje morgon utan att individer reflekterar över det. *Reflexiva normer* skapas som medvetna övervägande kring vad som är bäst att göra. Det är ett mer individuellt fenomen, som exempel att föräldrar i det moderna samhället skapar sina egna normer hur de ska uppfostra sina barn (Madsen, 2006).

4.2 Antidiskriminering

I *En modern teoribildning i socialt arbete* (Payne, 2008) definieras *diskriminering* som att vissa individer och grupper behandlas sämre än andra grupper i samhället genom att de uppvisar vissa gemensamma drag som värderas lägre och då behandlas sämre.

Antidiskrimineringsteorier utgår framför allt från en socialistisk-kollektivistisk syn och har fokus på att bekämpa institutionaliserad diskriminering i samhället. Inom detta perspektiv fokuseras hur skillnader leder till en social uppdelning och hur människor särbehandlas.

Dominelli (2002) talar om hur det sätt som särbehandling sker på formar sociala identiteter som sedan genererar förtryck. Inom ett *antidiskriminerande perspektiv* är det viktigt att studera kulturer och dess samverkan med beteende, med olika relationer i samhället.

Tänkandet kring *antidiskriminering* grundar sig i en generell kritisk samhällsvetenskaplig analys, vilket innebär att förtryck kommer från orättvisor. Orättvisorna kan i sin tur förledas av de styrandes makt och att olika grupper som blir exkluderade påverkas av likartade sociala processer. *Antidiskriminerande teorier* lägger stor vikt vid analys av diskrimineringens ursprung. Historien om diskriminering och förtryck utifrån ras och etnicitet är ofrånkomlig. Migration på grund av krig och andra katastrofer har blivit vanligare i och med det ökade globala resandet och den globala kommunikationen och inneburit mer kontakt mellan olika kulturella grupper. I många länder har det uppstått stora minoritetsgrupper med olika kulturer och utseende. Det finns en så kallad *institutionell rasism*, där majoritetsgrupper på en samhällsnivå blir privilegierade genom sociala relationsmönster, en indirekt diskriminering. Dessa privilegier kan vara sjukvård, utbildning, polis, statliga myndigheter och attityder och idéer som finns hos chefer, anställda och hos politiker. Minoritetsgrupper kan hamna i områden som är mer utsatta socialt och ekonomiskt, som är mer förknippade med den etniska minoriteten, och kan hamna utanför viktiga sociala och ekonomiska system. Detta kan leda till att minoritetsgrupperna sedan blir sammankopplade med de sociala och ekonomiska problem som finns i det området (Payne, 2008).

4.3 Avslutande kommentarer

Vi har i vår studie utgått från teorierna som vi beskrivit ovan då vi ansåg att de var relevanta och intressanta att koppla till vår empiri. *Socialkonstruktivismen* kunde vi koppla genom att se på hur sociala konstruktioner uppstår och hur människor konstruerar olika sociala grupper, i vårt fall hur romer som grupp konstrueras. Vi utgick även från begreppen *kategorisering* och *normer* där vi såg att romer kategoriseras på flera olika sätt i samhället hur de förväntas vara och vad de förväntas klara av, exempelvis på arbetsmarknaden. Genom *normbegreppet* ville vi visa hur olika normer i samhället existerar och påverkar romer, både normer inom gruppen romer men även de normerna i det så kallade majoritetssamhället. *Antidiskrimineringsteorin* kopplade vi till vår empiri genom att redogöra för hur romer upplever att de blivit diskriminerade och hur det har påverkat deras liv.

5. RESULTAT & ANALYS

I denna del av vår studie kommer vi att redogöra för de resultat som intervjuerna gett oss. Vi kommer göra det genom citat och genom beskrivande text av vad som sagts från våra respondenter. Vi kommer i vår text analysera materialet med hjälp av våra teoretiska utgångspunkter *socialkonstruktivism*, *kategorisering*, *normer* och *antidiskriminering* och även koppla vår empiri till den tidigare forskning vi presenterat. Genom detta vill vi lyfta fram romers olika upplevelser och försöka förstå och förklara det. Vår analys har vi delat in i våra tre teman: Romers erfarenheter av myndigheter, Utanförskap och temat Att vara den man är. Vi har benämnt våra respondenter med bokstäverna A till H. Med tanke på att vi inte ville utge några namn, efternamn eller namn på platser har vi i de fallen använt bokstaven X för att anonymiteten ska bevaras i så stor utsträckning som möjligt.

5.1 Romers erfarenheter av myndigheter

Vi kommer här beskriva våra respondenters upplevelser av hur de blivit bemötta av myndigheter. Med myndigheter menar vi Socialtjänsten, polisen, arbetsmarknaden, bostadsmarknaden, sjukhus men även skolan. Respondenternas erfarenheter skiljer sig självklart åt men vi kan även se starka likheter i deras upplevelser. Generellt har de flesta av respondenterna en negativ bild av myndigheters bemötanden. Flera av dem upplever kontakten med Socialtjänsten som besvärlig och att det krävs väldigt mycket av dem när de är där och att de inte alltid får den hjälp de behöver. Flera av dem uttrycker att de fått ett sämre bemötande på grund av att de är romer. F och E beskriver nedan hur de upplevt bemötandet:

F: ”Jag har blivit väldigt dåligt bemött av Socialtjänsten, väldigt dåligt. När min man blev sjuk, hade han massa bilar. Han har alltid sålt bilar. Jag gick till Socialtjänsten och fråga och det var som att jag var på förhör, det var så jobbigt, grät nästan. Och det var på grund av att vi var zigenare. Pojkarna var väldigt ledsna (...) Vi fick bara 3000 kr för hela familjen, detta var över 30 år sedan. Sedan har jag aldrig varit där, första och sista gången.”

E: ”Socialen och Arbetsförmedlingen, dom kan uttrycka sig väldigt dåligt. Jag anser att deras stereotypa föreställningar är att romer bara vill vara hemma och ta försörjningsstöd.”

F upplever att kontakten hos Socialtjänsten var dålig och hon upplevde det som att hon var på förhör. Både F och E uttrycker att bemötandet berodde på deras etnicitet som rom. Detta kan förklaras utifrån *kategoriseringsteori* då kategorier är något som finns överallt i samhället och som vi människor använder oss av. Även i organisationer kan det vara av betydelse för att kunna organisera sin verksamhet, på exempelvis ett socialkontor. Klienter kan kategoriseras som patienter, barn och vuxna, missbrukare, kriminella, fattiga etc. Etnicitet är en så kallad *tvångande kategori* som blir tillskriven en människa från en ”expert”, till exempel socialsekreterare till klient (Mattsson, 2010). I den här situationen tolkar vi det som att de två respondenterna upplever att de blir kategoriserade utifrån den tvångande kategorin etnicitet då de är romer. Idag flyttar en hel del romer för att få bättre ekonomiska livsvillkor (SOU 2010:55), och vi hoppas och anser att ingen ska behöva flytta på grund av att de inte får den hjälp de behöver och har rätt till hos myndigheter, om så skulle vara fallet. I den här situationen hade F:s man alltid stått för försörjningen i familjen då F var hemmafru, vilket gjorde situationen oerhört svår då F:s man inte längre kunde arbeta och F varken hade erfarenhet av skola eller arbetslivet. F var i stort behov av ekonomiskt bistånd och hennes upplevelse av bemötandet och situationen på socialkontoret resulterade i att hon aldrig mer

sökte sig dit. Hon berättar även att hon fick klara sig själv efter att hennes man dog. Andra respondenter beskriver bemötandet på socialkontoret och hur attityden kan vara där:

D: ”Det som är viktigt för socialmyndigheterna är att dom måste ändra på hur dom betar sig mot sina klienter, för deras klienter, dom ska inte känna som att dom går till en polisstation, dom känner det är värre än polisstation (...). Hur myndigheterna behandlar romerna, det är hemskt. Dom nyanlända romerna som kommer till Sverige har ingen vägledning i samhället, dom är helt vilsna, dom hamnar i socialen liksom, många av dom kan vara analfabeter, det är inte en bra situation.”

D berättar ovan om andra romers upplevelser hos Socialtjänsten och att upplevelsen inte är särskilt positiv. Romska grupper är generellt sett den mest marginaliserade och exkluderade gruppen i Europa när det gäller den ekonomiska situationen och social status (SOU 2010:55), därav kan vi se betydelsen i att romers situation och bemötandet av dem på socialkontor verkligen ses över och blir till en positiv förändring så att de människor som befinner sig långt ner på samhällets karta vågar söka sig till myndigheter och får hjälp med sin ekonomiska situation. Romer har även sämre sociala och ekonomiska rättigheter och är fattiga på makt och inflytande (SOU 2010:55) vilket innebär att ett gott bemötande kan undvika att förstärka den maktskillnad som redan finns som myndighetsperson och klient. E berättar:

E. ”Hur blir man rom sa en från Socialtjänsten, hur blir man svensk sa jag då?”

I denna situation berättar E att socialsekreteraren talade till henne på ett sätt som hon upplevde som att hon inte var värd att ses som människa. Hon upplevde detta påstående oerhört diskriminerande och att hon värderades lägre, vilket kan ses utifrån *antidiskrimineringsteorin* då vissa egenskaper värderas lägre och individen på så sätt blir behandlad sämre (Payne, 2008). Den här berättelsen slutade med att hon gick därifrån utan hjälp.

Några av våra respondenter uttrycker att Socialtjänsten är en bra verksamhet att vända sig till för att få hjälp och att de där upplevt ett positivt bemötande. A och B beskriver det så här:

A. ”Jag går på försörjningsstöd, dom har hjälpt mig jättemycket på socialkontoret, det är dom som har fått mig på fötterna, en stor eloge till dom. (...) Jag vet inte om det var tur, men jag var ärlig, när jag kom till socialkontoret, jag förklarade sanningen, dom hjälpte mig och jag tog tag i det. Jag gjorde det jag behövde göra. Vissa romer är dumma, dom tror att dom bara kan klampa in på socialkontoret och att dom ska få pengar.”

B. ”Jag har klarat mig faktiskt bra. Det kan ha varit tjafs på socialkontoret, jag har varit där, men inte just för att jag är rom, då har det vart en normal diskussion, men inte just för att jag är rom å då får du inte det å det.”

A berättar att det finns vissa föreställningar hos romer att det räcker att gå till ett socialkontor och på så sätt får du pengar enkelt utan att göra så mycket mer. Utifrån det sociala arbetets roll kan de i denna situation hjälpa avvikande människor i samhället att följa samhällets normer (Östnäs, 2007), något vi ser som viktigt då klienter inte alltid vet hur det går till när detta ekonomiska stöd ges. För att få ekonomiskt bistånd behöver en klient anpassa sig efter samhällets normer, i det här fallet exempelvis de lagar och regler samt hur det är utformat på det specifika socialkontoret. Till skillnad från hur A beskriver att vissa romer kan klampa in på ett socialkontor och förvänta sig att få pengar direkt. B beskriver att hon klarat sig bra hos Socialtjänsten och att hon inte blivit utsatt för diskriminering för att hon är rom. Vi har tagit del av *Romers rätt – en strategi för Sverige* (2010), och fått vetskap om att det gjorts

utredningar med syfte att förbättra romers situation, där det 2006 inrättades en delegation för romska frågor. Avsikten med delegationen var delvis att hjälpa och stödja kommunala verksamheter till en förbättring för romer men att även uppmuntra till erfarenhetsutbyte mellan kommuner och statliga myndigheter (SOU 2010:55). Detta tror vi kan förklara att det även finns en hel del positiva uppfattningar kring bemötandet hos Socialtjänsten bland våra respondenter. Vi är övertygade om att bemötandet av människor och olika grupper förbättrats markant inom Socialtjänsten det senaste årtiondet, då det även skett en stor förbättring för romer sedan 1999 då de blev erkända som en nationell minoritetsgrupp i Sverige (Palosuo, 2009).

Vår respondent A berättade att han ser att vissa romer utnyttjar systemet, hos exempelvis Socialtjänsten, något A anser är fel. Han uttrycker sig följande:

A: ”Dom tar emot försörjningsstöd och kör på. Fine, gör det, men kom inte å klaga sen. För sen nästa person som behöver hjälp får äta din skit, om du förstår vad jag menar.”

A menar att många romer som får hjälp i form av ekonomiskt bistånd utnyttjar det genom att ta mer än vad de behöver. Han menar att de exempelvis kan ha egna möbler redan men ändå söker bistånd för att få pengar till att köpa nya möbler med felaktig anledning som till exempel kan vara att de säger att de inte har någon säng. Han uttrycker att de inte är helt ärliga och att han kan förstå varför vissa socialsekreterare inte litar på romer. Detta leder då till, enligt A, att nästa person som behöver hjälp får äta din skit, vilket han menar innebär att nästa rom som söker sig till Socialtjänsten och verkligen är i behov och har rätt till ekonomiskt bistånd, kanske inte får den hjälp den behöver. Detta tror vi kan ske på grund av att socialsekreterare kan ha fått föreställningar om att romer utnyttjar systemet, som A beskriver att vissa gör. Utifrån ett *kategoriseringsperspektiv* kan denna situation ses genom att kategorier är en slags konstruktion då kategorin bygger på ens föreställning. Det innebär att människor definieras på ett visst sätt vilket kan leda till stereotypifiering där man begränsas till något som man förutsätts vara (Mattsson, 2010). Detta ser vi skulle kunna innebära att andra romer då blir begränsade och inte får den hjälp de egentligen har rätt till på grund av tidigare romers handlingar och att detta blivit till föreställningar hos socialsekreterare som sett eller hört, att i detta fallet romer, utnyttjat systemet.

En av våra respondenter beskriver hur föreställningar som finns hos myndigheter kan påverka romer både negativt och positivt. C berättar om hur en polis frågade honom när han var tonåring om han kunde hjälpa honom med vissa polisärenden i det området C bodde i. Detta säger C skedde på grund av att han är rom och att det kunde ske då, enligt C, romer ändå inte skulle bli betrodna om de anmälde en sådan företeelse, en företeelse som är olaglig i Sverige, att hjälpa en polis på det sättet. C uttrycker sig på följande vis:

C: ”Han hade aldrig kommit till mig om jag var arab från Kuwait eller svensk. Asså man får ju inte lov att hjälpa en polis på det sättet, men en zigenare kan göra det i alla fall, man är ju zigenare va.”

C såg inte denna händelse som något negativt när det hände, utan som något positivt. Han tyckte det var roligt att hjälpa polisen, men hade föredragit om det skett lagligt och offentligt. C berättar att polisen var schysst och bemötte honom väl och att han litade på honom. Kanske för att, säger C, polisen visste att romer generellt var duktiga i det området som C hjälpte honom inom. C berättar vidare om ett annat möte med polis:

C: ”Om det var en fight på stan å vi var 15-16 år, ett gäng, det var dom som fightade, inte jag, jag var där, då gick dom på mig först, 'Aha det var inte du'. Så gick dom vidare å så såg dom tydligt att det inte var jag. Men det var alltid mig dom misstänkte.”

C uttrycker en frustration i att polisen generellt inte har förtroende för romer. Ur ett *antidiskrimineringsperspektiv* kan vi förstå detta genom att vissa individer och grupper behandlas sämre än andra grupper i samhället genom att de individerna uppvisar vissa gemensamma drag som värderas lägre och att de på så sätt blir behandlade sämre (Payne, 2008). Trots att C i första situationen upplevde att polisen bemötte honom väl, fanns det andra situationer där polisen alltid var emot honom utan anledning, den enda anledningen var för att han var rom menar han. Att alltid vara den som blev misstänkt när det hade hänt något tyckte han var oerhört jobbigt och orättvist. Särskilt då han tydligt beskrev för oss att det inte var en engångsföreteelse.

F: ”Under ed sa polisen: 'Så farligt var det inte.' Myndigheterna tror inte på oss. Man är rädd för polisen. Man har inga rättigheter där.”

F berättar ovan sin erfarenhet av myndigheter, av polisen. Även hon uttrycker en känsla av att inte bli betrodd. Hon känner det som att hon inte har samma rättigheter som andra i samhället och hyser en rädsla för polisen. Hon berättar om en gång när hon hade inbrott i sin lägenhet och blev av med smycken värda runt en miljon kronor. Det fanns märken på balkongdörren efter inbrottet, allt var upp och ner och utslängt i lägenheten, men polisen trodde ändå inte på henne när de kom. Hon anmälde händelsen och det blev sedan rättegång i Stockholm, där allt som allt kostade henne 10 000 kronor för att föra anmälan igenom. Under rättegången berättar hon hur polisen under ed sade att det inte var så farligt i lägenheten efter inbrottet. Hon hade en dålig advokat och brydde sig sedan inte om att överklaga, hon kände att det inte var någon idé eftersom att ingen trodde på henne. En annan respondent upplever en stor rädsla att ens göra en anmälan. Hon berättar att hon sedan barndomen blivit tillsagd av sin mamma att inte säga att hon är rom för att hon då kommer bli omhändertagen av polisen och Socialtjänsten. Hon berättar:

E: ”Polisen är man lite rädd för. Känner inte den här tryggheten att anmäla. Man känner sig inte trygg med polisen, 'Säg inte att du är rom då tar dom dig ifrån mig.' sa min mamma.”

Vi fick en förståelse av att våra respondenter generellt sett är rädda för och har lågt förtroende för polisen och att deras rättigheter på grund av deras etnicitet som rom är sämre än andra grupper i samhället. E beskriver att det finns en syn utifrån myndigheters ögon att romer inte är bra föräldrar, att de inte kan ta hand om sina barn. Vi märkte att de flesta av våra respondenter tog upp en oro gällande registret som blev offentligt i Sverige i september 2013 där många romer står med (Orrenius, 2013):

A: ”När det här registret kom blev jag såhär 'Wow, tänk om allt som gått snett är på grund av det registret, man vet ju inte. OM det finns ett sånt register, sky's the limit, förstår du, det kan finnas vad som helst, det är fanimej nästan som andra världskriget.”

H: ”Det borde inte vara så i 2013-2014, stå i register. Hitlers tid är över men nu har dom en modern lista här. Inte komma till den tiden där dom blir gasade igen. X står med, deras släktingar. Dom som är brottslingar dom är det, men barnen stod också med.”

E: ”Jag är med i registret men jag vill inte ha något skadestånd om dom berättar till mig varför dom gjort registret.”

A berättar ovan hur han tänkte när registret blev offentligt och funderade kring om saker han varit med om i sitt liv som varit svårt och gått snett kunnat bero på att han stått med i ett register, om han står med tillägger han. Att det i sådana fall inneburit att polisen haft koll på honom och att det fått konsekvenser för hans förutsättningar i samhället. H kan inte förstå hur det kan finnas ett register i dagens moderna Sverige. De uttrycker alla en rädsla gällande registret och de kan inte låta bli att koppla det till andra världskriget. De uttrycker en oro för att det ska kunna bli som under andra världskriget, då romer drabbades av rasmässig underlägsenhet av nazistregimen och berövades från sin nationalitet och sina medborgerliga rättigheter. Många romer sattes i specialläger eller avrättades genom att delvis skjutas ihjäl. Under andra världskrigets tid upprättades på 1920- och 1930-talet ett register för alla romer i Tyskland vilket sedan användes i förintelsen av romerna. Det upprättades även i Sverige ett register av romer (SOU 2010:55). Förståelsen vi fick av det våra respondenter berättade var att de hyser en stor rädsla att historien ska upprepa sig. E vet att hon står med i registret, vilket hon tycker är oroväckande då hon inte gjort ett enda brott i sitt liv, men ändå står hon med. Hon vill inte ha något skadestånd så länge polisen förklarar varför de har gjort ett register. Hennes önskan är att veta vad romer har gjort för att förtjäna att bli behandlade såhär. A och C berättar nedan om situationer i skolan:

A: "Men jag hade en tjej som hette X i min klass. Svensk. Räckte upp handen, två sekunder senare var han där och förklarade 'Bla bla bla' grymt. Så tänkte jag, skit samma, va fan, det är såhär, jag kan inte göra nåt."

C: "Din jävla zigenare sa han då, sluta rör i grejer som är avspärrade."

A och C talar om händelser de varit med om under deras skolgång. A förklarar hur han inte fick den hjälp han behövde av en lärare, medan en tjej som var svensk däremot alltid fick hjälp direkt. Han kände att det var på grund av att han var rom, men han lade ingen större energi på att försöka förbättra problemet då han visste att han inte kunde göra något åt situationen. C berättar om ett tillfälle i skolan då en smällare avfyrades på skolgården. C blev anklagad direkt trots att han var oskyldig. Han hade befunnit sig på skolgården men en annan elev hade avfyrat den. En lärare kom sedan fram till honom och sade som citatet ovan lyder, vilket C tog oerhört illa vid sig av och att han misstänktes för att han var rom. A fortsätter att berätta om en annan situation där han kände sig kränkt:

A: "Då var det en kvinna där som tog mig och ställde lite frågor, hon fråga vart jag kom ifrån. Jag sa jag är svensk fast ungersk rom. Hon ba 'Aa okej, trevligt.' Jag tyckte att det gick bra, sen vet jag inte, men jag tyckte det gick bra iaf. Men aa. Sen så vänta jag på svar. Jag får tillbaks brevet, där står det: tyvärr vi kan inte ta in dig på grund av att dina betyg är för låga. Då tänkte jag, huh, asså, okej. Men ni visste det här innan ni tog mig på intervjun."

Här beskriver A mötet med en kvinna vid en intervju för att bli antagen till en utbildning. Kvinnan visste sedan tidigare om att han inte hade behörighet för utbildningen men han kallades ändå dit för intervju. När A sedan berättade att han var rom fick han ett negativt svar, vilket han är övertygad om berodde på att de då visste att han var rom. Detta upplevde han orättvist då läraren sedan tidigare visste om att han inte hade behörighet för utbildningen men valde att neka honom på grund av att han inte hade behörighet först efter intervjun. Detta kan vi se utifrån ett *antidiskrimineringsperspektiv* där förtryck kommer från orättvisor. Orättvisorna kan vara ett resultat av de styrandes makt och att de grupper som blir

exkluderade påverkas av liknande sociala processer (Payne, 2008). Respondenterna har även reagerat på orättvisor när det kommer till bostäder:

B: ”Ja där har det varit till exempel om man ska hyra i andrahand då. Förstahand är ju svårt överhuvudtaget men andrahandslägenhet kanske man har kommit dit å då har man själv tänkt att 'Jag fick den nog inte för att jag är rom'. Dom har inte sagt det men man förstår det. Man gör klart ett kontrakt på telefon, du får den för du ringde först, å så när man kommer, 'Aaa det var en annan som jag inte visste ringde' å så drar dom på å ljuger ihop nåt. Då förstår man det är därför. Vadå, det är ingen ide att tjata, det är bara att gå därifrån.”

F: ”Han som var hyresvärd sa du borde sluta gå i dina kläder för man ser att du är rom men jag hade dom ändå. Jag skulle få betala 60 000 kronor för att fixa lägenheten på grund av att jag röker och då sa jag till hyresvärden att han gjort rasdiskriminering. På grund av att han sa för att jag skulle sluta gå med mina kläder och då sa jag att han inte skulle hålla på med mig.”

Både B och F har upplevt orättvisor på bostadsmarknaden. B berättar att det är svårt att få förstahandskontrakt idag och då vänder sig till att hyra andrahandslägenheter. Det har varit svårt för henne och över telefon säger hyresgäster att hon i stort sett fått lägenheten, det enda som saknas är underskriften. Men när hon sedan träffar hyresgästen blir svaret ofta nej genom någon ursäkt. B berättar att hon är född i Sverige, pratar flytande svenska och har svenskt namn och efternamn, vilket brukar vara till hennes förmån till en början tills de ser hennes svarta hår. Hon uttrycker att hon ser ut som en typisk rom och att omgivningen ser det och då inte vill hyra ut till henne. F beskriver hur hon har blivit bemött av sin hyresvärd, där han till och med försökte ändra på hur hon går klädd för att det skulle lugna grannarna, då han inte ville ha klagomål på att det bor en rom i samma byggnad. Det finns en diskriminering av romer på bostadsmarknaden, vilket gör det svårare för romer att få bostäder (Regeringskansliets offsetcentral, 1997).

Vi kan se att det även på sjukhus kan finnas vissa negativa föreställningar om romer och att de där kan bli behandlade orättvist:

E: ”Nu kommer dom etc. man skulle födda barn och då frågar dom direkt kommer det 10 romer nu, och jag sa jo men dom kan sitta därnere.”

C: ”Men ibland har vi kommit bara 3-4 stycken, det är ju inte fel, då har vi blivit bemötta som om vi var 200 stycken. 'Nä nä ni får gå härifrån, ni stör.' Men vad har vi gjort? Vi är inte 200 stycken nu, nu har vi kommit några stycken bara. Vi blir verkligen behandlade fel.”

D: ”Vi är inte där för att störa men vi är där för att visa respekt för familjen alltså.”

E berättar om hur en sjuksköterska förväntade sig och frågade om det skulle komma 10 romer precis innan E skulle föda barn, vilket E upplevde som ett tråkigt bemötande. C beskriver samtidigt att det inte alltid är flera stycken som kommer men som D säger är romerna inte där för att störa utan för att visa respekt till familjen, till varandra. Familjen fyller en stor betydelse bland romer och familjen kan innebära hela släkten och ens nätverk, och det är viktigt för romer att samlas kring både glädje-och sorgeämnen. Mänskliga relationer värderas högt och det finns ett kollektivt ansvar för barn och äldre bland romer (SOU 2010:55), vilket vi ser kan förklara att det kan komma många romer för att besöka romer på sjukhus. Utifrån *normbegreppet* kan normer ses som sociala förväntningar på hur individer ska bete sig (Madsen, 2006). Vi kan utifrån sjukhusets synvinkel se att det är viktigt att anpassa sig efter de regler och förväntningar som finns på en sådan institution, att exempelvis inte störa på

olika sätt. Flera av våra respondenter berättade att även de förstår hur sjukhuset, personalen tänker, att ibland när det kommer många romer samtidigt kanske de är högljudda och stör de andra patienterna eller personalen. Det kan de förstå och menar att de måste respektera. Flera uttrycker dock att de ibland blir bemötta som om de skulle vara betydligt fler besökare än vad de är, att så fort de ser att det kommer romer förväntar sig de att romerna ska störa och då nästan vill köra iväg dem. Några av våra respondenter har upplevt ett väldigt gott bemötande från sjukhuspersonalen och inte upplevt att de behandlats sämre. De berättar att sjukhuspersonalen ofta inte vet om att de är romer men efter en längre tids vistelse där har personalen fått kännedom om patientens etnicitet men inte behandlat dem sämre utan ibland till och med ordnat med ett rum för övriga familjemedlemmar där de kan vistas, något romerna uppskattar enormt.

5.2 Utanförskap

Under våra intervjuer och i vårt transkriberade material var det svårt att inte reagera på det utanförskap som många av våra respondenter uttryckte. Berättelserna och upplevelserna av detta skiljde dem emellan men något vi fann var att många av dem upplever att de inte helt är en del av samhället, att de känner av ett utanförskap och diskriminering är vardag för dem. Vi börjar med att låta E berätta:

E: ”Myndigheterna och samhället förstår fortfarande inte och vi blir utanför. Exempel som när vi var på restaurang fick vi betala innan maten kom för att dom inte trodde att vi skulle betala.”

E beskriver hur hon upplever att det fortfarande sker diskriminering och att romer inte är accepterade i samhället. *Antidiskrimineringsteorin* som vi väljer att tolka detta utifrån lägger stor vikt vid analys av diskrimineringens ursprung, där historien om diskriminering och förtryck utifrån ras och etnicitet är ofrånkomlig (Payne, 2008). De anmälningar som har redovisats gällande diskriminering till Diskrimineringsombudsmannen mellan åren 1986 och 2002 har handlat om fyra områden där romer blivit diskriminerade: utbildning; arbetsmarknad (både statliga och kommunala myndigheter), bostadsmarknaden; affärer, hotell och restauranger (Palosuo, 2009). I den här händelsen berättar E att det skedde diskriminering på en restaurang vilket vi ser är ett område där romer diskrimineras. E berättar vidare hur hon blivit diskriminerad på hotell och i andra sociala situationer, vilket har förstärkt hennes känsla av utanförskap. C berättar om en liknande situation han varit med om:

C: ”Å då tog dom in min mormor å min mor, in i ett eget rum, och pratade med dom å misstänkte dom att dom hade stulit saker. Då blev det så att min mamma nästan fick blotta sig. Å min mormor med.”

I denna situation var C med sin mamma och mormor i en affär för att handla matvaror. Han berättar att personalen följde efter dem vart de än gick i butiken och till slut tog fast dem. C talar om att hans mormor gick med kjolar som har volanger på, vilket han berättar är något som många romer har på sig och att det då tydligare syns att hans mormor är rom. Han beskriver hur kränkta de kände sig över att ha blivit misstänkta för att ha stulit saker. C fick vänta utanför tills de hade pratat klart med hans mamma och mormor och efter det sade personalen att det var ett missförstånd och att de gärna fick ta med sig matvaror gratis. Men då svarade C:s mamma att om hon skulle ta emot matvaror gratis skulle det vara som att hon hade stulit dem och gick sedan därifrån. C berättar vidare:

C: "Ibland har jag blivit kränkt när jag var yngre och ville hyra film. Jag hade anmält på mitt namn, men så såg dom att jag var zigenare 'Nä tyvärr vi kan inte hyra ut till dig.' Varför? 'Nä för det är krångel här i systemet.' Men det var inget krångel för en kille gick in 5 sekunder efter å hyrde en film. Såna grejer har jag varit med om många gånger."

Inom *antidiskrimineringsteorin* fokuseras skillnader och hur de leder till en social uppdelning och hur människor särbehandlas. Dominelli (2002) talar om hur det sätt som särbehandling sker på formar sociala identiteter som sedan genererar förtryck (Payne, 2008). Detta kan vi se i de situationer E och C berättar. De har särbehandlats och behandlats sämre än andra människor. Dessa upplevelser som lever kvar är oroväckande för våra respondenter.

E: "Jag har jobbat i X och X. Jag sa inte att jag är rom, personalen sa till mig att se upp för de där romerna. Det kändes jobbigt till slut, vissa kom och hälsa på mig och jag kollade ner. På ett av jobben sa jag att jag var rom. Det försvann pengar på jobbet och då blev jag direkt anklagad, sedan var det att chefen lagt det någonstans."

E berättar om hur hon upplevt utanförskap även på arbetsplatser som hon arbetat på. Hon beskriver hur tragiskt det är att behöva dölja vem hon är för att inte bli anklagad för stöld och känner sig respektlös gentemot andra romer då hon i vissa situationer döljer sin etnicitet. Liksom E finns det många romer som idag inte vill identifiera sig som rom på grund av de fördomar som finns i samhället och den diskriminering de är utsatta för (SOU 2010:55). E berättar vidare att hon inte längre vill dölja sin etnicitet och därför har skrivit i sitt CV att en av hennes språkkunskaper är att hon talar flytande romani. I och med detta har arbetsgivare förstått att hon är rom och berättar att hon varit arbetslös nu under en längre tid. Hon säger att det finns väldigt stor okunskap i samhället, okunskap om romer. Respondenterna uttrycker att detta utanförskap, att inte bli betrodda eller känna sig delaktiga i samhället, trots att de anpassar sig och försöker komma in mer i samhället, är något de upplever otroligt kränkande.

D: "Det finns väldigt lite kunskap i samhället, väldigt lite kunskap om romer. Romer har bott 500 år i Sverige och är en jättestor del av den svenska historien, men man vet så lite idag om romer å man tar avstånd från dom."

G: "Slovakien är mer ett öppnare land, Sverige är svårare att komma in i samhället (...) Först sa jag inte att jag var rom utan att jag var slovakier, men när jag började säga att jag var rom blev jag inte bra bemött. De kunde säga 'Så här och så här gör ni' och då tänkte jag hur vet ni vad jag gör? Dom hade redan fördomar."

Både D och G beskriver att människor i samhället tar avstånd från romer och att de redan har fördomar om hur romer är, vilket gör att deras utanförskap i samhället blir större. G berättade att fördomar inte borde få finnas innan individen lärt känna den andra individen och först då döma om den absolut måste det. G säger att anledningen till att det var svårare för henne att komma in i samhället kan ha berott på att hon bodde i en förort i Göteborg, vilket innebar att hon enbart umgicks med invandrare. G var dock inte helt säker på vad det beror på men uttrycker att det måste ha funnits något som gjorde att hon inte kunde komma in i samhället. Denna diskriminering beskriver Regeringskansliets offsetcentral (1997) på så vis att det ska finnas ett samband mellan diskriminering och etnisk bakgrund för att *etnisk diskriminering* ska föreligga. Det är inte enbart Diskrimineringsombudsmannen som konstaterar att diskriminering existerar utan även flera från andra romska representanter. Romer har vant sig vid den diskriminering som sker i samhället delvis då de anser att en anmälan inte resulterar till något, men även då många romer är osäkra på hur en anmälan görs och på så vis inte anmäler diskriminering. Detta har i sin tur lett till att det finns ett stort mörkertal kring hur

stor den etniska diskrimineringen är anser Diskrimineringsombudsmannen (Regeringskansliets offsetcentral, 1997). Vi kan se att en gemensam nämnare för våra respondenter är att de blivit utsatta för diskriminering och trots det inte gjort någon anmälan. Romer har blivit mer vana vid att bli diskriminerade och F säger:

F: ”Rasister kommer man aldrig få bort, de finns fortfarande idag.”

Inom *antidiskrimineringsteorin* beskrivs att det i många länder uppstått stora minoritetsgrupper med olika kulturer och utseende. I linje med detta kan vi se att det finns rasism, så kallad *institutionell rasism* där majoritetsgrupper blir privilegierade genom sociala relationsmönster, och romer däremot blir utsatta för en indirekt diskriminering (Payne, 2008).

Redan under 1500-talet blev romer i Sverige utsatta för förföljelse i olika former och det har lett till att romer idag har låg tillit till staten och majoritetssamhället. Respondenterna har beskrivit olika situationer där människor följt efter dem för att se till att de bland annat inte skulle kunna stjäla eller att de var noga med att se till att romer betalade innan de fick maten på en restaurang, detta på grund av den misstro som finns gällande romer i samhället. Detta tror vi varit en bidragande faktor till den låga tillit romer hyser gentemot staten och majoritetssamhället. Det sker en *kategorisering* av enskilda romer utifrån stereotypa föreställningar om att de som grupp är ett problem. Det har hänt att romer anmält till Diskrimineringsombudsmannen där skälet varit att de upplevt att de inte blivit bemötta som individer utan att de istället blivit kategoriserade som en grupp utifrån uppfattningar om romer av olika myndigheter. Detta är något som G tidigare nämnt, att själva individen alltid bör ses och inte låta fördomar om att en grupp är på ett visst sätt styra ens uppfattning. Romer har anmält poliser, läkare och Socialtjänsten där de upplevt att de blivit diskriminerade utifrån rasistiska yttranden (DO, 2002 och 2003). F förklarar ovan att det fortfarande finns rasister och hon tror att det aldrig kommer att försvinna. F säger att hon själv har vant sig vid diskrimineringen och på något sätt accepterat den. Andra respondenter uttrycker hur samhället ser på romer:

E: ”Alla romer är tjuvar, smutsiga, dom har inga lägenheter. Men vi är precis vanliga människor.”

D: ”Det har blivit norm i samhället att man ska tycka att romerna är annorlunda och tjuvaktiga, smutsiga å så vidare. Det är medierna, dom har framställt en bild som blivit norm i samhället å man ska tycka så, trots att man aldrig pratat om det. Det är ingen som vill prata om å göra filmer om romska ungdomar som också tar studenten varje år i Göteborg å några av dom som går vidare till högre utbildning. Vem pratar om det? Ingen. Vem pratar om välutbildade romer som finns i Göteborg som har högre positioner?”

Respondenterna ovan beskriver hur de upplever att samhället ser på dem, att det är en slags norm i samhället som gör att detta synsätt består. Vi väljer att se detta utifrån vad Madsen talar om att värderingar är något som sammanbinds med normer då normer och dess regler formas utifrån de sociala sammanhangens värderingar. Normer kan förändras med tid medan värderingar är bestående och värderingar är till stor grund för hur normer definieras (Madsen, 2006). Respondenterna anser inte att det enbart är en norm utan att det är värderingar, vad andra människor tycker om dem. E säger att de är precis vanliga människor, men då en person har en värdering tas det sedan i uttryck genom dennes normer och utförs via personens värderingar om romer. D berättar att det inte är någon som talar om romer som har lyckats i samhället, romer som gör bra ifrån sig, utan det är enbart de negativa sidorna om romer som lyfts fram och gör att den normen om romer fortsätter att bestå. Frustrationen hos respondenterna handlar om vad de ska göra för att bli accepterade och för att den normen som

finns om dem ska försvinna och de hoppas att värderingarna avtar över tid. B berättar om hur hon vant sig vid diskriminering och säger:

B: ”Till exempel att dom kanske har sagt zigenar-kärring eller nånting, men jag tar inte åt mig. Men en sån liten grej kan det bli bråk om när det gäller andra. Så är det.”

Hennes erfarenhet är att det uppstått mycket bråk bland romer när de blivit utsatta för diskriminering av andra människor, i form av nedvärderande ord. A berättar nedan att det inte enbart är myndigheter och butikspersonal som betar sig illa utan även vanliga medborgare, svensk som invandrare:

A: ” ’Du är inte svensk va?’ Jag ba nä nä, jag är inte svensk. Jag är svensk men inte svensk. Han ba 'Aaa, men var kommer du ifrån då?' Jag är ungersk zigenare. Den blicken han får då kommer jag aldrig glömma. Det var den här typ chock, i chocktillstånd, WOW typ. Så kollar han runt, så lägger han upp pekfingeret på sin mun och så säger han 'Shhh, säg inte det högt här.' ”

I denna situation berättar A att han var på en social tillställning med några vänner hos hans kompis syster. Han beskriver att det var en invandrare som kom fram till honom och frågade vad hans ursprung var. A säger att det var mer kränkande när en som själv var invandrare och som vet hur svårt det kan vara att vara invandrare i Sverige, att han diskriminerar honom för att han är rom. A säger att han har mer förståelse när en svensk diskriminerar honom, han anser däremot att det aldrig är acceptabelt, men har mer förståelse då en svensk inte behöver lära sig normerna i samhället då den vuxit upp i dem och inte vet hur det kan vara som invandrare. I detta fall vill A tillägga att han själv är född i Sverige och uppvuxen med normerna, men har haft det svårare på grund av att han har en utländsk bakgrund. Alla romer har dock inte upplevt att det är särskilt svårt i samhället på grund av att de är romer. H berättar:

H: ”Jag har lyckats väl och inte haft hinder. Jag är pastor här i X-kyrkan. Jag känner mig välkommen här, har tillgång till lokal och tillgång till kyrkan.”

H uttrycker att han fått ett arbete som han älskar, han har blivit bemött bra av de övriga anställda och trivs på sin arbetsplats. Han berättar vidare att han, liksom många andra romer i dagens samhälle, är mer moderniserade vilket gör att de lättare kommer in i samhället. Han säger att det är svårare för de romer som bor kvar i husvagn, medan de romer som bor i lägenhet blir mer accepterade. Sedan tillägger han att de flesta romer som är mer moderniserade även har ändrat sin klädstil till det som är modernt i Sverige idag. Han uttrycker även att romska kvinnor inte längre behöver sy helsvarta kjolar som går till knäna då de idag finns att köpa i butik.

Gemensamt för våra respondenter är att de inte ville känna sig utanför utan vill känna sig mer accepterade i samhället och G beskriver det så här:

G: ”Hoppas att romer kan komma in mer i samhället, andra invandrare är accepterade men inte vissa romer, ibland känns det som att det inte finns plats för fler kulturer.”

En stor önskan att bli accepterade finns bland romer och som Rosa Taikon beskrev i Irka Cederbergs (2010) bok, *Född fördömd*, vill romer inte bli assimilerade utan integrerade och kvarhålla deras romska identitet (Cederberg, 2010).

5.3 Att vara den man är

Vi kommer i denna del beskriva hur våra respondenter talat kring sin identitet som rom, om sin bakgrund, sina traditioner och hanterandet av flera kulturer som påverkat och format dem till dem de är idag. Respondenternas berättelser kan skilja sig åt, dock kan vi se att flera av dem talar om vikten av att ta seden dit man kommer, att anpassa sig till det samhället som man lever i. Några av dem uttryckte även att det finns okunskap i det svenska samhället gällande romer och deras traditioner och bakgrund, vilket de anser visar sig i bristande förståelse. De vill bevara sitt, i vilken mån skiljer sig dock bland våra respondenter. B berättar nedan hur hon och hennes familj förhållit sig gällande den romska traditionen att bära kjol som kvinna:

B: ”Jag och min familj har varit mer försvenskade, så att de har fått gå i byxor, inte att man måste ha kjol å så som vissa tycker. Det ska man ju tänka att det är jobbigt för den personen, varför ska den gå klädd i kjol om den inte vill det själv (...) Är man mer försvenskad då blir man heller inte så illa bemött. Så får man ju tänka. Men en del bryr sig inte om att tänka så å då får dom det svårare, om dom håller på sitt gamla.”

Ovan berättar B hur hon och hennes familj är försvenskade romer som inte håller strikt på de romska traditionerna och sederna utan har anpassat sig mycket till Sveriges samhälle. Hon kan se att om man inte håller lika hårt på vissa seder så blir man inte heller lika illa bemött i samhället. Hon har upplevt det som något positivt att inte hålla på sina gamla traditioner. B fortsätter att berätta:

B: ”Det är jättebra att gå ifrån å ta seden dit man är tycker jag, å va med på lite så man blir med i samhället, för annars blir man aldrig det. Det är därför dom har svårt för att få jobb å allting, å blir nekade å utpekade, bara för att dom lever kvar i sitt gamla. Så är det.”

B kan se ett sammanhang mellan att romer som inte anpassar sig då kan få det svårare att komma in i samhället och på så viss bli mer utpekad genom att individen lever kvar i sitt gamla. Hon har inte upplevt eller känt sig utpekad, något hon tror bland annat beror på att hon klär sig som vilken svensk som helst och inte håller lika hårt på gamla traditioner. Detta skulle kunna leda till en *positiv stereotypifiering*, att hon utifrån samhällets ögon definieras på ett visst sätt och sedan begränsas till något hon förutsätts vara. Den *positiva stereotypifieringen* fokuserar på positiva egenskaper och agerande hos individen. I fallet med B skulle det kunna innebära att samhället ser henne som ”svensk”, något hon sedan förutsätts vara och skulle kunna sedan kunna innebära svårigheter att gå emot det om hon exempelvis skulle vilja vara mer ”romsk” i vissa situationer. Den *positiva stereotypifieringen* kan då leda till att hon som individ begränsas (Mattsson, 2010). Detta är dock inget B har uttryckt att hon upplever utan hon känner att hon kan vara den hon vill vara och att hon inte bryr sig om vad andra människor tycker och tänker om henne. Även respondent C har en liknande upplevelse av att vara en del av samhället:

C: ”Dom romerna som exempelvis behåller kjolen på sin fru när dom går på stan och alltså det här stuket dom har dom här killarna, det gör så att dom inte är riktigt inne i samhället. Man får inte bara skylla på svensken, araben eller tysken, utan man får skylla lite på sig själv också va, man får ju ge lite ibland, stoppar man att ge kanske man aldrig kommer nånstans ändå va.”

C menar att romer som klär sig på ett visst sätt som han anser är typiskt romskt, som exempelvis kjolen, kan innebära att de inte kommer in helt i samhället och han menar att det inte går att endast skylla på andra utan att individen själv är med och skapar sina

förutsättningar. Både C och B visar att de reflekterat mycket kring deras identitet och situation som rom i förhållande till det svenska samhället. Detta kan ses utifrån det *reflexiva normbegreppet* där individen medvetet överväger vad som anses bäst att göra. Det är mer individuella fenomen där individen själv väljer hur denne exempelvis vill leva eller ha det i sin familj (Madsen, 2006). C fortsätter sedan att berätta att han anser att vissa romska traditioner och seder är goda som han vill bevara i sin familj. Exempel på traditioner som han vill bevara är renlighet, vikten av att hålla allt rent, att vara noga med att tvätta händerna, vilket är något som funnits i hans familj i många år. Vikten av renlighet är något som varit av stor betydelse bland många romer (SOU 2010:55) Även D har valt att behålla de traditioner han anser viktiga och uttrycker sig såhär:

D: "Vi är väldigt moderna zigenare alltså, eller romer. Jag ser mig som en riktig rom å det jag vill våra barn ska ha kvar är självklart våra traditioner å högtider, men det är inte så att jag tvingar dom."

D anser att högtiderna är viktiga, som jul och påsk, vilka även finns i den svenska traditionen. Men han säger att mycket av det romska har försvunnit eller trappats ned i hans egna liv då han bland annat själv gift sig med en icke-rom. Han hoppas att hans barn kommer att bevara vissa traditioner då mycket försvinner med generationerna, men han tänker absolut inte tvinga dem då han själv gått ifrån en hel del av traditionerna och sederna. Respondent F har däremot bevarat mycket av sina romska traditioner och citerar nedan sin dotter:

F: "Snälla mamma, vi lever på 2000-talet nu."

F beskriver hur hennes dotter kommenterat att hon håller hårt på gamla ting som många romer idag inte håller lika hårt på, i detta fall klädsel. F klär sig i de traditionella romska kläderna som den långa kjolen med volanger och utsmyckning. Hon har även själ som hon berättar att alla gifta ska ha för att visa att man är gift. Hon uttrycker ett missnöje med att romska flickor idag kan gå klädda i korta kjolar. Att bära en kjol till minst knäna har ansetts viktigt för kvinnor genom historien och att männen sitter för sig och kvinnor sitter för sig vid olika sociala sammanhang berättar flera av respondenterna. Dessa traditioner varierar dock mellan våra respondenter kring vilka traditioner som bevaras. F berättar vidare att de romska traditionerna ändrats mycket för att romerna velat komma in mer i samhället. Romer bor idag mer utspridd i olika områden vilket dock leder till att de inte träffas lika ofta. Flera av våra respondenter har uttryckt att det skiljer sig bland generationerna gällande traditionerna och sederna. Framför allt de äldre håller hårdare på traditionerna och vill bevara det så mycket det går.

Att vara både rom och svensk eller svensk rom innebär att som individ förhålla sig till minst två kulturer, något två av våra respondenter benämner nedan:

G: "Det blev hela tiden att jag inte var rom med romer och inte svensk med svenskar."

E: "Det var svårt. Jag visste inte vilken väg jag skulle ta. Den romska vägen eller den svenska?"

A: "Vi skiljer oss ifrån alla andra, det gör vi. Vi fick gå ut och träffa folk, umgås med killar nedanför gården, det var inte den där. Jag är svensk men rom typ. Jag kan språket, jag kan våra maträtter, det är en konstig blandning jag vet, det är så."

G berättar om situationer som var vanligt förekommande för henne där hon kände att hon inte riktigt passade in i någon av grupperna. Var hon bland romer kände hon sig inte helt romsk,

då hon inte höll på vissa saker lika hårt som dem och då inte ansågs vara en "riktig rom" utifrån deras synvinkel. Detta beskriver hon varit svårt och påverkat henne. Bland svenskar var hon däremot rom och inte svensk som svenskarna var. Många romer upplever det på detta sätt, att de lever i flera kulturer samtidigt. De har exempelvis den romska kulturen i hemmet, men i skolan eller på arbetsplatsen tar de del av och socialiseras in i en annan kultur (SOU 2010:55). E beskriver en liknande känsla som G har. E berättar att hon vid studenttiden inte visste vilken väg hon skulle gå, om hon skulle ta den romska vägen eller den svenska vägen blev ett dilemma för henne. Hennes känsla var att hon inte kände att hon kunde tillhöra båda grupperna utan att hon var tvungen att välja. A talar om hur hans familj som romer skiljde sig från andra romer då de fick göra saker som kanske inte vissa andra romer fick. Han ser sig som både svensk och som rom och anser även han att det är en något svår blandning att få ihop, liksom G och E beskriver. Han berättar vidare om hur det kunde vara när han växte upp och skulle till skolan. Vissa morgnar när det var kallt ute kunde han klaga till sin pappa att han inte orkade gå upp. Istället för att säga att han genast skulle gå till skolan kunde hans pappa låta honom ligga kvar och fortsätta sova. A kan idag se att det var en björntjänst och att det påverkade hans skolgång negativt. Exemplet är något han anser är typiskt för romer. Romers relation till skola och utbildning kan vi förstå genom att romers skolgång har varit komplex i Sverige. De äldre generationerna förvägrades skolgång (Dimetri & Dimetri-Friberg, 2004), och exkluderas om de inte hade ID-handlingar eller var mantalsskrivna i orten. De har historiskt sett flyttat runt mycket som folkgrupp vilket gjort det ännu svårare att gå i skolan (SOU 2010:55). Till en början kan detta ha inneburit att de äldre generationerna inte förstod vikten av att gå i skolan och vikten av utbildning, då de själva inte fått möjligheten till detta och inte förstod vikten av det. Idag anses dock skolgången vara oerhört viktig bland romer (Dimetri & Dimetri-Friberg, 2004). A har gått ut grundskolan men uttrycker att synen på skola och utbildning inte var så stark som han hade önskat i hans familj och att det påverkat hans skolgång negativt. Han försöker idag komma in på en eftergymnasial-utbildning, vilket dock är svårt då han saknar behörighet i många ämnen.

Till sist talade respondent D om framtiden och om den okunskap som finns om romer i Sverige:

D: "Jag tycker att om man ska förändra den romska situationen, då måste alla ta sitt ansvar, först å främst politikerna måste se till så att det finns litteratur på skolorna om romer. Att det står om den romska historien, om traditioner å det, eftersom det är en minoritet i Sverige å vi bott så länge i Sverige. Personalen på skolor behöver mer kunskap om romer, många behöver mer kunskap om romer."

D ser ett stort behov av att den svenska befolkningen, det svenska samhället upplyses om romer, då han anser att det knappt finns någon information och kunskap om romer som folk. Detta kan vi se utifrån att det finns en *institutionell rasism*, där majoritetsgrupper blir privilegierade, att det sker en indirekt diskriminering. Minoritetsgrupper kan hamna i mer utsatta områden och hamna utanför system och inte uppmärksammas som majoritetsgruppen gör. Enligt ett *antidiskrimineringstänk* kan orättvisor komma från de styrandes makt och att grupper blir exkluderade i olika processer (Payne, 2008). D menar att frågan, den romska situationen, behöver lyftas och komma närmre befolkningen, för att en förändring av romers situation ska kunna ske.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med vår uppsats var att studera romers upplevda situation. Vi har självfallet ingen fullständig uppfattning om alla de föreställningar som finns i detta ämne. Vårt syfte har inte varit att ge en generell bild av hur romerna har det, utan att presentera och fördjupa oss i våra respondenters tankar och upplevelser. Vi anser däremot att vi gett en god bild av föreställningar som finns bland romer. Vårt syfte med studien, att undersöka romers situation, uppnåddes genom att vi intervjuade romer i Göteborg, bland annat romer som kämpar för romska rättigheter men även allmänna romska medborgare. En generell bild vi kan ge av romer, framför allt våra respondenters situation, är att de upplever att de blir diskriminerade och att de i och med det anser att det är svårare att komma in i det svenska samhället. Flera av våra respondenter har talat om att vara *försvenskad*, vilket de och även vi kan se kan bidra till att de känner att de mer är en del i samhället och att de som håller hårdare på de äldre romska traditionerna tycks bli mer utsatta för diskriminering och förutfattade meningar. Vi kunde inte undvika att märka att det finns en stor skepticism gentemot myndigheter bland våra respondenter, vilket de berättar finns hos många romer. Förtroendet för myndigheter är lågt och många känner en rädsla för dem och att ha kontakt med dem. I stort sett alla våra respondenter har uttryckt att de inte känner sig helt delaktiga i samhället, något de upplever skapat svårigheter i deras liv.

Våra tre föreställningar i vår studie som vi ville få svar på var:

1. Hur upplever du din situation som rom?
2. Hur har du blivit bemött av olika myndigheter?
3. Anser du att din romska tradition påverkar dina förutsättningar i livet?

Utifrån dessa frågeställningar fann vi sedan i vårt transkriberade material flera olika teman där vi till sist valde ut tre teman som vi fann mest relevanta till vårt syfte och frågeställningar. Våra tre teman var Romers erfarenheter av myndigheter, Utanförskap och Att vara den man är.

Utifrån vår första frågeställning som handlade om respondenternas situation som rom berättade flera av dem hur de upplever att de inte helt är en del av samhället och att de känner sig exkluderade i flera olika sammanhang. De talade om att det finns en *dold diskriminering*, vissa benämner begreppet ordagrant, medan vissa talar om det på ett annat sätt, dock talade de alla om att diskrimineringen av romer finns kvar än idag men att den däremot inte är lika synlig längre. Den sker inte lika öppet som den gjorde förr då det kunde sägas öppet att personen som var rom exempelvis inte var välkommen in på restaurangen. Några av respondenterna jämförde den dolda diskrimineringen i Sverige med hur det är i deras hemland där diskrimineringen sker öppet. Flera av respondenterna gav exempel på när de sökt arbete och blivit kallade till intervju, men när arbetsgivare fått reda på att de varit romer har de antingen inte fått jobbet eller behövt utstå olika former av särbehandling på arbetsplatsen. Vi märkte en skillnad bland generationer, hur de upplever och uppfattar diskrimineringen som finns. De vi intervjuat som tillhörde den äldre generationen verkade inte vara lika påverkade av diskrimineringen och lade ingen stor vikt vid att försöka förändra det. Vi funderar på om det kan bero på att de har varit med om mycket under deras liv då romerna förr levde under förfärliga omständigheter som krig och förföljelse och tvingades fly och flytta runt. Många levde i husvagnar eller tält året runt. De av våra respondenter som var äldre uttryckte vid olika tillfällen att det är så bra i Sverige, att de var tacksamma att få bo här. Däremot märkte vi bland de yngre respondenterna att de tog mer illa vid sig av den diskriminering som finns. Vi

funderar på om det kan bero på att den yngre generation inte varit med om diskriminering på samma sätt eller i samma utsträckning under deras uppväxt och när de sedan blir vuxna och kommer ut på exempelvis arbetsmarknaden ser de då att de inte behandlas som alla andra och de inser då hur det verkligen är i samhället, vilket leder till ett stort missnöje bland dem. Vi har fått höra hur våra respondenter inte blir betrodda, flera av dem nämnde att de exempelvis fått betala innan de ätit när de varit på restauranger eller kontrolleras då de är och handlar.

I vår andra frågeställning kunde vi se att bilden av bemötandet från myndigheter är långt ifrån positivt. Flera av våra respondenter berättade om olika exempel där myndighetspersoner behandlat dem dåligt. C berättade om när han var yngre och hur polisen alltid misstänkte honom först när det hade varit bråk, något han är övertygad om berodde på att han är rom. E berättade om hennes erfarenhet av polisen och att hon inte kände sig trygg i att anmäla då hon inte litade på polisen och upplevde en rädsla gentemot dem. Flera av respondenterna berättade även om hur de upplevt att de blivit diskriminerade av myndighetspersoner och att kunskapen om romer är låg. Att många romer har ett lågt förtroende för myndighetspersoner, eventuellt även romer som inte haft direkt kontakt med dem, anser vi kan förklaras utifrån deras historia. Samhället, staten, har behandlat romer otroligt illa i flera århundraden, de har varit en folkgrupp som setts ned på och vart de än kommit inte varit önskade. Att romer idag har lågt förtroende och inte litar på myndigheter är därav fullt förståeligt i relation till deras historia och kan förklara att de tar oerhört illa vid sig när de hör eller upplever själva att de diskrimineras eller behandlas dåligt. De kopplar detta i stort sett alltid till deras etnicitet, att det beror på att de är romer.

E berättade även om att det finns stereotypa föreställningar hos Socialtjänsten om att romer, särskilt romska kvinnor, endast vill vara hemma och ta emot försörjningsstöd och att de inte vill arbeta, vilket hon menar inte alls stämmer. En socialsekreterare hade även frågat henne hur man blir rom. Utifrån vår läsning och studie ser vi att det finns en utbredd okunskap i samhället gällande romer. De har funnits i Sverige i över 500 år ändå tycks kunskapen om romer som folkgrupp vara förvånansvärt låg, även bland myndigheter. Utifrån vår studie kan vi exempelvis se att ett dåligt bemötande av myndighetspersoner kunde leda till att människor inte sökte sig dit i fortsättningen för att få den hjälp de behövde. Vi ser exemplet med F som berättade att hon för första och sista gången sökte sig till Socialtjänsten då hon upplevde det som att vara på ett förhör. Hon tyckte det var skrämmande och obehagligt att vara där. Ett sådant bemötande och upplevelse kan förståeligt innebära att individen inte söker sig dit igen och istället lever under sämre förhållanden än vad denne skulle behöva göra, och även på grund av att en del romer inte har kunskap om vilken hjälp de har rätt att söka och kan få. Vi har sett i vår studie hur viktigt det första bemötandet hos och av myndigheter är och sedan fortsätter att vara, vilket kan resultera till att människor genom hjälp därifrån kan få bättre förutsättningar och förhållanden. A berättade om hur han kommit på fötter tack vare den hjälp han fick av Socialtjänsten och lever idag under bättre förutsättningar. Situationen F beskrev om det dåliga bemötandet hon var med om på socialkontoret var något som inträffade för över 30 år sedan och vi är övertygade om att det skett stora förändringar och förbättringar inom Socialtjänsten sedan dess. Hur ser det ut idag? Skulle Socialtjänsten behöva se över hur, i detta fall romer, upplever kontakten med dem? Ett dåligt bemötande liksom ett gott bemötande sprids fort bland människor och vad kan göras för att det goda bemötandet blir till en självklarhet och den bild som framför allt finns bland romer?

Utifrån vår tredje frågeställning som främst handlar om hur den romska traditionen påverkar respondenternas liv såg vi att det även här finns en stor okunskap om romer. Våra respondenter beskrev att denna okunskap om dem har lett till att de i viss utsträckning inte helt kunnat vara den de är, utan att de behövt assimilera sig. Några av respondenterna talade även om hur de upplevt att de behövt försvenska sig för att känna sig delaktiga i samhället. B berättade om hur hon är en försvenskad rom och att hon då inte blir lika illa bemött som exempelvis andra romer som håller hårdare på vissa romska traditioner som att bära kjol till exempel. Hon, liksom flera av respondenterna, uttryckte att hon gjort denna *försvenskning* av egen vilja och önskan. Vi ser att de respondenter som talat om detta gick klädda i byxor och tröja, vilket inte sticker ut på något sätt i Sverige. De sade att de sällan bär kjol men kan tänka sig att klä sig så om de skulle vilja eller om de ska hem till någon rom där de romska traditionerna är viktigt för att då visa respekt genom att klä sig på ett visst sätt. Flera ser dock vikten i att vara försvenskad. Att vara eller bli försvenskad måste ses utifrån vad som definieras och upplevs som svenskt och behöver förstås utifrån sitt sammanhang, sin kontext. Hur det kommer sig att romer som är och varit en del av det svenska samhället i flera hundra år inte anses eller upplever sig själva vara en del av samhället är något vi anser viktigt att se över. Att de anser att de behöver bli mer svenska. Vi kan se att de av våra respondenter som talade om att de var mer försvenskade romer upplevde att de var mer delaktiga i samhället, delvis genom att de har fått flera arbeten och inte blivit lika utpekade, kategoriserade som romer. Detta berodde även på grund av att de inte alltid nämner att de är romer. Många romer anpassar sig mycket i förhållande till majoritetssamhället och de normer som finns där för att känna sig accepterade och inte utstå diskriminering i lika omfattande mängd. Vad innebär det att unga romer idag upplever att de behöver anpassa sig på detta sätt till den rasism som finns? Kan detta på en samhällsnivå leda till att det ännu mer kommer finnas vissa särskilda drag, normer och egenskaper som blir det eftersträvansvärda och acceptabla i samhället, medan andra egenskaper, i detta fall exempelvis ”romska egenskaper”, tvingas suddas ut mer och mer för att det eftersträvansvärda ska uppnås? På en individnivå kan detta innebära en ständig identitetskamp, konflikt i den enskilda individen, att vara den man är kontra den man bör vara. Tre av våra respondenter talade om just detta, den ambivalens de upplevde i att tillhöra och förhålla sig till mer än en kultur. Att de exempelvis bland svenskar kände att de var annorlunda och inte helt passade in trots att de hade anpassat sig mycket. Bland romer kunde de även där i och med deras *försvenskning* uppleva att de inte alltid var helt accepterade. Detta berättade de påverkade dem mycket i samhället och innebar en svårighet i att finna sin väg, att vara den de vill vara kontra den de anses skola vara. I vår studie såg vi även hur D talade om att romer som gör bra ifrån sig på olika sätt i samhället inte lyfts fram, utan att det framför allt varit negativa sidor och bilder av dem som lyfts fram i tidningar och på teve när det talats om romer. D sade att romer inte belyses i skolböcker och i olika utbildningssyften och att det är viktigt för att befolkningen ska få mer kunskap om romer. När vi tänker efter så slås vi av att vi inte kan minnas att vi någon gång under vår egen skolgång haft skollitteratur som handlat om den romska historien och dess förtryck. Vi minns däremot litteraturen om förtrycken som judarna utsattes för under andra världskriget, men inte att det togs upp i något så när liknande omfattning om hur romerna även blev förtryckta under den tiden. Vi reagerar även på att romers utsatta situation inte tagits upp under Socionomprogrammet. Flera andra utsatta grupper har tagits upp som exempelvis funktionshindrade, äldre och människor med psykisk ohälsa. Inte ens under ämnet migration togs romer eller heller samer upp, som även de är en minoritetsgrupp i Sverige, vilket vi finner märkligt då det är grupper som dagligen blir utsatt för diskriminering.

Utifrån vår studie har vi sett att romers situation behöver lyftas i samhället då de är en utsatt minoritetsgrupp som funnits i Sverige i över 500 år men som fortfarande är utsatta för omfattande diskriminering. För att en förändring ska kunna komma till stånd behövs det ske på alla nivåer, på individ-, grupp- och samhällsnivå. Det finns en stor okunskap om romer, om deras historia, tradition och situation idag, något vi ser behöver lyftas fram och talas mer om i samhället och något befolkningen bör få ta del av vid en tidig ålder, under skolgången i form av litteratur och undervisning. Likaså behöver myndigheter som är i direkt kontakt med romer mer kunskap och förståelse om dem. I vår studie kan vi inte komma ifrån den allmänna negativa bild romer vi sett att de har av myndigheter och myndighetspersoner, vilket är något vi anser bör ses över.

7. REFERENSLISTA

Böcker:

- Alm, S. & Bäckman, O. & Gavanoas, A. & Nilsson, A. (2011): *Utanförskap*. Stockholm: Dialogos Förlag & Institutet för Framtidsstudier.
- Bryman, A. (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Cederberg, I. (2010): *Född fördömd. Romerna – ett europeiskt dilemma*. Stockholm: Leopard.
- Dimetri, S. & Dimetri-Friberg, G. (2004): *Svenska romer/zigenare*. Skarpnäck: Zigeniska kulturhistoriska föreningen.
- Kvale, S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Madsen, B. (2006): *Socialpedagogik: integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur
- Mattsson, T. (2010): *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerup.
- Palosuo, L. (2009): *En inventering av forskningen om romer i Sverige*. Uppsala: Centre for Multiethnic Research, Uppsala University.
- Payne, M. (2008): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur
- Regeringskansliets offsetcentral (1997): *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*. Stockholm: Regeringskansliets offsetcentral
- Stewart, M. (2012): *The gypsy 'menace' – populism and the new anti-gypsy politics*. London: C. Hurst & Co.
- Thomassen, M. (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Åkerfeldt, B. (2012): *Romer – det ansiktslösa folket i Europa*. Vitterleken.
- Östnäs, A. (2007): "Norm och normalisering inom handikappsvetenskap och handikappsport". I Svensson, L. (red): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Offentliga utredningar:

- Statens offentliga utredningar 2010:55: *Romers rätt – en strategi för Sverige*. Stockholm: Betänkande av delegationen för romska frågor.

Internetkälla:

Orrenius, N. (2013): "Över tusen barn med i olaglig kartläggning." (elektronisk) *Dagens nyheter officiella hemsida* <<http://www.dn.se/nyheter/sverige/over-tusen-barn-med-i-olaglig-kartlaggning/>> (2013-11-21)

8. BILAGOR

Bilaga 1 Intervjuguide

1. Hur upplever du din situation som rom?

- Vad är din bakgrund som rom?
- Hur länge har du bott i Göteborg?
- Har du upplevt någon förändring i din situation från den dag du kom till Göteborg och idag?
- Hur ser din situation ut idag?

2. Hur har du blivit bemött av olika myndigheter?

- Hos socialtjänsten?
- Hos polisen?
- I skolan?
- På sjukhuset?
- Hos arbetsförmedlingen?
- På bostadsmarknaden?

3. Anser du att din romska tradition påverkar dina förutsättningar i livet?

- Vad har du för traditioner?
- Upplever du att dina traditioner har varit något hinder för dig i samhället?